

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
המטה לתרבות ישראל

משרד ראש הממשלה
המועצה להנצחת נשיאי ישראל
וראשי ממשלותיה

סמנהיגי העבר לדור העתיד

חוברת להוראת מורשתם
של נשיאי ישראל וראשי ממשלותיה

ירושלים, תשע"א 2011

נשיאים וראשי ממשלה

כתיבה, יעוץ הסטורי ועריכה: יאיר אלברטון, קרן בן-דור, ד"ר אילן בן-יעקב, ד"ר גילת גופר, אביגיל פלד - המכון למורשת בן-גוריון

קראו והעירו:

ציפי קוריזקי, מנהלת המטה לתרבות ישראל, משרד החינוך
רותי זוסמן, המטה לתרבות ישראל, משרד החינוך
שרה שי, המטה לתרבות ישראל, משרד החינוך
דרורית שטיינמן, המועצה להנצחת נשיאי ישראל וראשי ממשלותיה, משרד ראש הממשלה
שרה לזר, המועצה להנצחת נשיאי ישראל וראשי ממשלותיה, משרד ראש הממשלה
אירי קסל, משנה למנהל המכון למורשת בן-גוריון
דפנה ארבל, סגנית מנהל המכון למורשת בן-גוריון
יואב שמוחי, מ"מ ראש מערך פיתוח תכניות לימודים במכון למורשת בן-גוריון
דגנית גולדבלט, ראש מערך פיתוח תכניות לימודים במכון למורשת בן-גוריון
טל שמואלי, ראש היחידה לפעילויות ילדים ונוער במכון למורשת בן-גוריון
שוש בן-שטרית, המכון למורשת בן-גוריון

התמונות בחוברת באדיבות:

אוסף התצלומים הלאומי
ארכיון העמותה למורשת משה שרת
אוסף זאב, המוזיאון הישראלי לקריקטורה וקומיקס, חולון

עריכה גרפית: אורלי ויסוצקי

אין להעתיק או לעשות שימוש כלשהו בחומר הכתוב או בחלק ממנו, ללא אישור מהמועצה להנצחת נשיאי ישראל וראשי ממשלותיה.

זכויות ההפצה לחוברת שמורות למשרד ראש הממשלה, המועצה להנצחת נשיאי ישראל וראשי ממשלותיה למטה לתרבות ישראל, משרד החינוך.

תוכן העניינים

4	ברכות
7	מבוא למורה
11	נשיאי ישראל
13	חיים ויצמן, הנשיא הראשון (1874-1952)
16	יצחק בן-צבי, הנשיא השני (1884-1963)
19	זלמן שז"ר, הנשיא השלישי (1889-1974)
22	אפרים קציר, הנשיא הרביעי (1916-2009)
25	חיים הרצוג, הנשיא השישי (1918-1997)
27	עזר ויצמן, הנשיא השביעי (1924-2004)
31	ראשי ממשלה בישראל
33	דוד בן-גוריון, ראש הממשלה הראשון (1886-1973)
36	משה שרת, ראש הממשלה השני (1894-1965)
38	לוי אשכול, ראש הממשלה השלישי (1895-1969)
41	גולדה מאיר, ראש הממשלה הרביעי (1898-1978)
44	יצחק רבין, ראש הממשלה החמישי (1922-1995)
47	מנחם בגין, ראש הממשלה השישי (1913-1992)
49	הפעלות לתלמידים
49	א. הפעלות העוסקות בביוגרפיה של הדמויות - ידע והבנתו
59	ב. הפעלות בנושא אחריות ומחויבות
64	ג. הפעלות בעזרת נאומים
70	ד. הפעלות בעזרת תמונות, שטרות וציורים
74	רשימת מרכזי מחקר ואתרי אינטרנט להרחבה

ראש הממשלה
PRIME MINISTER

ירושלים, י"ח אדר א' תשע"א
22 פברואר 2011
מזהה מלי: 298849[D]

דבר ראש הממשלה לחוברת הנצחת נשיאי ישראל וראשי ממשלותיה

חוברת זו מספרת לכם, תלמידות ותלמידים, את סיפורה של מדינת ישראל דרך סיפור חייהם של 12 האנשים שעמדו בראש המדינה ב-50 שנותיה הראשונות:

נשיאי ישראל - חיים וייצמן, יצחק בן-צבי, זלמן שזר, אפרים קציר, חיים הרצוג ועזר וייצמן.

ראשי הממשלה - דוד בן-גוריון, משה שרת, לוי אשכול, גולדה מאיר, מנחם בגין ויצחק רבין.

תקומתה של מדינת ישראל היא פלא שאין דומה לו בתולדות העמים. אין עוד עם בעולם ששרד ושמר על זהותו במאה גלויות במשך אלפי שנים, וחזר למולדתו, ובנה מתוך השממה והחורבות מדינה מודרנית-משגשגת וחברה חופשית ודמוקרטית.

אלה האנשים שהעם בישראל בחר שישמשו כמנהיגים וכמובילים של הפלא הזה. אם תלמדו מהחוברת הזו להכיר את תולדות חייהם, את דמותם, פועלם ומורשתם, תבינו טוב יותר את המדינה שבה אתם גדלים, ואת הזכות והחובה שיוטלו עליכם כשיגיע תורכם להיות הבונים והמנהיגים שלה.

החוברת הזו היא צעד ראשון בהשתלבותו של מקצוע חדש – "מורשת תרבות ישראל" - במערך המקצועות הרשמי של מערכת החינוך בישראל.

ראש הממשלה
PRIME MINISTER

אני סומך עליכם שמקצוע זה יעניק לכם את הידע והאחריות, וגם את השמחה והגאווה, כדי להיות הדור הבא שממשיך בדרכם של החולמים והמייסדים, ושרוצה ומסוגל לבנות על הבניין שהם בנו, קומה נוספת וטובה יותר.

בהזדמנות זו, אני מבקש לברך את משרד החינוך ואת המועצה להנצחת נשיאים וראשי ממשלה במשרד ראש הממשלה, על היוזמה החשובה של הנחלת מורשת מנהיגי העבר של המדינה לכלל ילדי ישראל.

בברכה,

בנימין נתניהו

משרד החינוך
המזכירות הפדגוגית
המטה לתרבות ישראל

ירושלים, ב' אדר ב תשע"א

08/03/2011

סימוכין: 14927581

דבר שר החינוך לחוברת הנצחת נשיאי ישראל וראשי ממשלותיה

"במשחק הזה של כוחות היסטוריים יש שמופיע שאנס היסטורי גדול, כמו שהאגדה העברית מספרת, ישנו רגע גדול אחד בשנה שבו השמים נקרעים וכל מה שאתה מבקש תקבל" [דוד בן גוריון 19.1.1933]

תלמידות ותלמידים יקרים,

אני רואה חשיבות ראשונה במעלה בהקניית ידע לתלמידים במורשת ישראל. זוהי זכות וחובה לאפשר לכל נערה ונער לחוש שייכות למורשת היהודית ולראות עצמם חלק מהחוליה בשרשרת הדורות.

החוברת המונחת לפניכם מספרת על "האגדה העברית" - סיפורה של מדינת ישראל - דרך דמותם של שנים עשר אישים, אנשי מופת, שכיחנו כנשיאי ישראל וכראשי ממשלה.

אם לא נזכור מי אנחנו, מאיפה באנו, מה החזון שאיתו הגענו להישגים, נתקשה להתמודד עם האתגרים שלפנינו ולהוביל את עם ישראל להגשים את ייעודו. אנו צריכים חזון ודרך שתכוון את מעשינו לעתיד ותחנך את ילדינו לאורה של חכמת ישראל, תקרב את התלמידים למורשתם ותחבר אותם לזהותנו היהודית והציונית.

במסגרת המקצוע "תרבות ישראל ומורשתו" מעלה מערכת החינוך על נס את פועלם של שישה נשיאים ושישה ראשי ממשלה שהלכו לעולמם ושהשפיעו על המדינה. האישים המופיעים בחוברת הם ממעצבי דמותה של המדינה וסיפור חייהם הוא סיפור תקומת ישראל.

הפרויקט מזמן לכם תהליך למידה בו תיחשפו לפועלם ולמורשתם של האישים מעצבי דמותה של המדינה.

אני מודה לכל העושים במלאכה על השקעתם ואני מאחל לתלמידים עבודת יצירה בצד חדות לימודים.

גדעון סער

בחודשים ניסן - אייר (מאי), מדינת ישראל מציינת אירועים שונים בהיסטוריה הארוכה של תקומתה. בחודשים אלה אנו מציינים את יום הזיכרון לשואה ולגבורה, את יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל ופעולות האיבה ואת יום העצמאות למדינת ישראל.

חודשים אלה הם גם הזדמנות מצוינת ללמוד ולהכיר את פועלם של מנהיגי המדינה, נשיאים וראשי ממשלה שהלכו לעולמם. מנהיגים אלה הובילו את מדינת ישראל והחברה מאז הקמתה וקידמו אותן. סיפוריהם מהווים הזדמנות חשובה להיכרות עם ההיסטוריה הישראלית, ליצירת הזדהות עם מדינת ישראל ולבחינת מושג המנהיגות. עיסוק בנושא זה מזמן מצע חינוכי לעידוד אזרחות פעילה ושינוי חברתי. אנו מציעים כאן תהליך לימודי וחינוכי שיתבסס על סיפורי החיים של נשיאים וראשי ממשלה שהלכו לעולמם ויתמודד עם נושאים המעסיקים את החברה הישראלית היום.

במסגרת המקצוע החדש "תרבות ישראל ומורשתו" הגדירה ועדת המקצוע כמה מושגי יסוד: הציונות משקפת את אחריותנו כעם למימוש התרבות היהודית וערכיה **במדינת ישראל הריבונית**. זהות מתייחסת למכלול ידע, מקורות, ערכים, יצירה תרבותית, זיכרון משותף, סמלים, חוויות ואורחות חיים. אלה מביאים **לתחושת שייכות ומחויבות לכלל**, מכוננים את התודעה העצמית של היחיד בזיקתו לכלל ומעצבים אותה.

זהות יהודית-ישראלית מבוססת על מכלול הניסיון והמורשת של העם היהודי והמפעל הציוני לדורותיו.

חוברת זו, בנושא מורשתם של 12 הנשיאים וראשי הממשלה שהלכו לעולמם, נכתבה לאור הנחות יסוד אלו, ומשלבת מידע ביוגרפי והפעלות המותאמות לתלמידים בשכבות ו', ז' ו-ח' על פי הצירים שהוגדרו כדלהלן:

שכבה ו': גיל מצוות - אחריות ומחויבות.

שכבה ז': זהות יהודית-ישראלית בעולם משתנה.

שכבה ח': תיקון היחיד וחברה מתוקנת בהגות היהודית והציונית.

אנו ממליצים ללמד את הנושא במגוון דרכים. החוברת אינה מציגה חומר לימודי רציף, ואפשר להתמקד בכמה דמויות בהפעלה אחת או בשתי הפעלות לכל דמות. רצוי לבחור דמות או דמויות שתלמידי בית הספר יכולים להתחבר אליהן בצורה טבעית (שם בית הספר, שכונה או רחוב הנקראים על שם נשיא או ראש ממשלה, חיבור לעיר או לערכים שהדמות מייצגת).

הערות מנחות למורים לשימוש בחוברת

הנמענים בחוברת הם המורים ולא התלמידים, אך אפשר גם להסב את ההוראות לתלמידים. בדף הפתיחה של החוברת ובדף הסיום שלה הובאה סדרת אמירות המשלבות משפטים מתוך מסכת אבות במשנה וציטוטים מדבריהם של הנשיאים וראשי הממשלה. סדר המשפטים בנוי כך: **משפט בשחור** - משפט בעל מוסר השכל מעניין מתוך מסכת אבות; **משפט באדום** - ציטוט מדבריהם של הנשיאים וראשי הממשלה; **משפט בירוק** - מתוך מסכת אבות עם זיקה ברורה לאישיותו או למעשיו של האדם שאמר את המשפט הקודם לו.

הביוגרפיות של הנשיאים ושל ראשי הממשלה כוללות גם התייחסות למשפט מפורסם של האישיות והגדרה מרכזית לאישיותו ולפועלו של האדם בפתיחה. בסוף הביוגרפיה של הדמות הוספנו תיאור קצר לתפיסת עולמה בתחום מורשת תרבות ישראל וכן יישוב בארץ ישראל שהדמות "מחוברת" אליו (הייתה בין מקימיו, גרה בו והקימה בו את מפעל חייה), מתוך מחשבה כי ציון נקודות ישוב בארץ ישראל מהווה נדבך נוסף בחיבור התלמידים לנופיה הפיזיים והאנושיים של הארץ.

ההפעלות מחולקות לשני סוגים:

הסוג הראשון - הפעלות שמטרתן לעבד מידע ביוגרפי במגוון מתודות. הסוג השני - הפעלות בנושאים שונים שאפשר להתאימן לדמות שבה בחרתם או לכמה דמויות בעלות נקודות משותפות. כדי להקל עליכם את החיפוש סומנו הפעלות המותאמות לשכבות גיל שונות בכותרות מתאימות. לנוחיותכם, בסוף החוברת הבאנו רשימה של אתרי אינטרנט ושל מרכזים להנצחת האישים.

הסנהיגים בזיקה לישובים

בארץ ישראל

נשיאי ישראל

חיים ויצמן

הנשיא הראשון (1874-1952)

נדינאי של פשרות
וכינאי דגול

חיים ויצמן נולד בשנת 1874 וגדל בעיירה מוטילי שברוסיה. אביו ניהל עסק לחטיבת עצים ואמו טיפלה במשק הבית וסייעה לאביו בעסקיו. היו לו 11 אחים. בגיל 11 עזב את הבית ועבר ללמוד בגימנסיה בעיר פינסק. כבר אז החל להצטיין בלימודי המדעים. כשהגיע לגיל 18 החל ללמוד

באוניברסיטת ברלין והגיש את עבודת הדוקטור בגיל 25.

ויצמן החל את פעילותו הציונית בשנות התשעים של המאה ה-19 ברוסיה, והקים בשנת 1902 עם צעירים נוספים את 'הפרקציה (הסיעה) הדמוקרטית', שהייתה הסיעה הראשונה בתנועה הציונית וקראה לתמיכה בתרבות עברית חילונית ברוחו של אחד העם. בקונגרס שהתקיים באותה השנה הועלתה לדיון ההצעה להקים אוניברסיטה, והוחלט כי תוקם רק בארץ ישראל. בדיונים בקונגרס על תכנית אוגנדה היה ויצמן בין המתנגדים לתכנית.

בשנת 1906, בגיל 32, נשא ויצמן לאישה את ורה ובני הזוג עברו לגור במנצ'סטר בבריטניה. באותם ימים עסק במחקר כימי ובמקביל המשיך בפעילות ציונית. ויצמן קרא לעבודה מעשית בארץ ישראל והתנגד להתיישבות יהודית מחוץ לגבולותיה. הוא האמין שבעזרת העבודה המעשית - העלייה, ההתיישבות ופיתוח הארץ - יצליחו היהודים לקבל את הארץ לידיהם.

ב-2 בנובמבר 1917, בעיצומה של מלחמת העולם הראשונה, פרסמה ממשלת בריטניה את 'הצהרת בלפור', שוויצמן פעל רבות להשגתה. באותם הימים טען ויצמן שהגשמת השאיפות של התנועה הציונית תתאפשר רק בסיוען של מדינות ההסכמה (בריטניה, צרפת, רוסיה ועוד) שלחמו נגד מעצמות המרכז (גרמניה, האימפריה העות'מאנית ועוד) במלחמת העולם הראשונה. הוא האמין כי בריטניה היא שתקבל את החסות על ארץ ישראל בתום

"אין מדינה ניתנת לעם
על מגש של כסף".

המלחמה ולכן פעל לתמיכה של התנועה הציונית בבריטניה. בתקופה זו פעל ויצמן להפצת הרעיון הציוני והלאומיות היהודית בקרב אנשי המעמד הגבוה בבריטניה, וביניהם פוליטיקאים, פקידי ממשל ועיתונאים. בשנת 1916 הציג הוועד הפועל הציוני בפני הממשלה הבריטית בפעם הראשונה את שאיפתו להקמת בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל.

לאחר שפיתח תהליך כימי חשוב ליצור האצטון, רכיב כימי חשוב בייצור חומר נפץ, מונה ויצמן ליועץ טכני של כבוד בנושא אספקת אצטון למשרד הצי הבריטי. במקביל החל לעבוד במשרד החימוש כיועץ כימי וכעבור חודשים מספר מונה למפקח על מעבדות ממשלתיות.

בשנת 1918 נבחר ויצמן לנשיא ההסתדרות הציונית העולמית. בתפקידו החדש המשיך לקדם את הרעיון הציוני בקרב הבריטים ובעולם כולו. עדויות לכך אפשר לראות בכתב המנדט הבריטי על ארץ ישראל ו'בספר הלבן' הראשון, שנכתבו ברוח הצהרת בלפור ואפשרו את עליית היהודים לארץ ישראל ואת פיתוח היישוב. ויצמן ראה חשיבות רבה בעלייה ובהתיישבות חקלאית.

בשנת 1925 התגשם חלומו של ויצמן: האוניברסיטה העברית בירושלים נחנכה רשמית. ויצמן נאם בטקס. בקונגרס הציוני שהתכנס בשנת 1929 הוחלט על הקמת הסוכנות היהודית המורחבת ובה נציגים של ארגונים ציוניים ולא-ציוניים. ויצמן, שפעל למען הקמתה, נבחר לנשיא הסוכנות היהודית נוסף על תפקידו כנשיא ההסתדרות הציונית.

בשנת 1930 פרסמו הבריטים 'ספר לבן' ובו הגבלות על פעילות ציונית בארץ ישראל. בתגובה, החליט חיים ויצמן להתפטר מתפקידו כנשיא ההסתדרות הציונית.

בשנת 1934 נחנך מכון המחקר על שם דניאל זיו ברחובות. ויצמן היה מנהלו הראשון של המכון (שלימים נקרא 'מכון ויצמן'), והציג את המחקר המדעי בתחומי החקלאות והכימיה הביולוגית כיעודו. העיסוק במכון דרש ממנו לשהות זמן רב יותר בארץ ישראל, ובשנת 1937 השתקע בה עם משפחתו.

בשנים 1935-1946 חזר ויצמן לכהן כנשיא ההסתדרות הציונית העולמית והסוכנות היהודית והמשיך לקדם את הרעיון הציוני ואת התביעה למדינה יהודית. ויצמן פעל למען גיוס דעת הקהל האמריקנית ופנה לנשיא ארצות הברית, הארי טרומן, שיתמוך בהקמת מדינה יהודית. ייתכן שפנייה זו הובילה לתמיכת ארצות הברית בתכנית החלוקה ב-כ"ט בנובמבר 1947.

במלחמת העולם השנייה נהרג בנו הבכור מיכאל, ששירת כטייס בחיל האוויר הבריטי.
עם הקמת מדינת ישראל נבחר ויצמן לנשיא המועצה הזמנית, וב-1949 הפך לנשיאה הראשון של המדינה.

חיים ויצמן נפטר ב-כ"א בחשוון תשי"ג, 9 בנובמבר 1952, ימים מספר לפני יום הולדתו ה-78, ונקבר באחוזת ביתו ברחובות על פי בקשתו.

חיים ויצמן ומורשת ישראל

ויצמן מייצג יותר מכול את השילוב של תרבות יהודית והשכלה כללית. הוא גיבש את השקפתו ברוח תפיסת 'אחד העם', שלפיה היהדות היא תרבות ייחודית בעלת זיכרונות היסטוריים משותפים. הוא האמין שבית לאומי בארץ ישראל ישמור לא רק על היהודים, אלא גם על התרבות היהודית. החיים במדינת היהודים צריכים להתבסס "על המוסר היהודי ועל התרבות האנושית הגבוהה".

מקום בארץ ישראל - 'מכון ויצמן למדע' ברחובות

המכון הוקם בשנת 1934 ביוזמתו של ויצמן. תפקידו של המכון הוא מחקר בתחום המדעים והמתמטיקה. בשנת 1944 הוסב שמו ל'מכון ויצמן', נבנו בו חמש מחלקות בתחומי המדע השונים, והוא גדל והתפתח למכון מחקר בינלאומי. ביתה הפרטי של משפחת ויצמן ממוקם בתוך שטח המכון.

יצחק בן-צבי

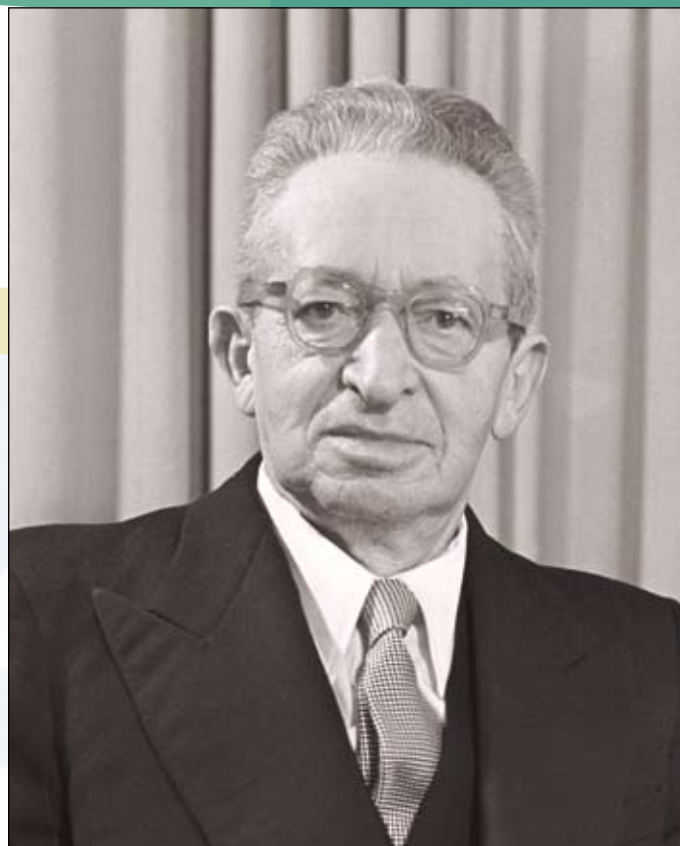
הנשיא השני (1884-1963)

אוקר קהילות ישראל

יצחק בן-צבי נולד בשנת 1884 בעיירה פולטובה שבאוקראינה למשפחת שימשילביץ. למד ב'חדר', בגימנסיה ובאוניברסיטה של קייב. היה פעיל בארגון ההגנה העצמית בעיר הולדתו, והשתתף בהקמתה של מפלגת 'פועלי ציון' בעיר (מאוחר יותר בארץ ישראל היה ממנהיגי המפלגה). לאחר מעצרו של אביו ובני משפחה אחרים שבביתם

התגלה מחסן נשק, נמלט בן-צבי לווילנה, לשם הועתק מרכז המפלגה. כינויו המחתרתי היה 'אבנר'.

בשנת 1907 עלה בן-צבי לארץ ישראל והמשיך בה את פעילותו הציונית. מיד לאחר עלייתו היה שותף להקמת 'בר גיורא', ארגון סודי שראשו הקימו את ארגון 'השומר', ארגון השמירה היהודי בארץ ישראל. בן-צבי היה מראשי ארגון זה. בשנת 1909 היה ממקימי הגימנסיה העברית בירושלים ואחד ממוריה. שנה מאוחר יותר הקים עם כמה מחבריו את עיתון מפלגתו - 'האחדות'. עמו במערכת העיתון פעלו דוד בן-גוריון ורחל ינאית, שלימים הפכה לאשתו. בשנת 1912 יצא בן-צבי ללמוד משפטים באיסטנבול, אך מלחמת העולם הראשונה שפרצה בשנת 1914 קטעה את לימודיו. הוא חזר לארץ עם חברו ללימודים ולמפלגה בן-גוריון, והשניים ביקשו להקים גדוד עברי במסגרת הצבא העות'מאני. השלטונות העות'מאניים, שהתנגדו לפעילותם הציונית, גירשו את השניים מן הארץ, והם הפליגו לארצות הברית. שם יזמו את הקמת 'הגדוד העברי', שהורכב מחיילים יהודים אמריקנים. הגדוד העברי פעל במסגרת הצבא הבריטי, ובן-צבי חזר עמו לארץ ישראל. בשנים 1920-1948 כיהן בן-צבי כחבר 'הוועד הלאומי', כיושב הראש שלו משנת 1931 וכנשיא משנת 1945. 'הוועד הלאומי' היה מעין רשות מבצעת ונציגו הרשמי של היישוב היהודי בארץ ישראל מול השלטון הבריטי. במקביל היה פעיל בעיריית ירושלים ואף נבחר למועצת העיר.

"אנו מדינה ענייה. אין
בה מקום לארמון נשיא".

לזוג יצחק ורחל בן-צבי
נולדו שני בנים - עמרם
ועלי. בשנת 1948
שכלו בני הזוג את בנם
עלי, שנהרג בקרבות
מלחמת העצמאות
בהגנה על קיבוץ, בית
קשת.
בשנת 1948, כשקמה
המדינה, נבחר יצחק
בן-צבי לחבר כנסת
מטעם מפלגתו -
מפא"י. הוא כיהן כחבר

כנסת עד מותו של ויצמן, נשיאה הראשון של מדינת ישראל.

בדצמבר 1952 נבחר יצחק בן-צבי לכהן כנשיא המדינה. בן-צבי היה ידוע בצניעותו ובתקופת כהונתו כנשיא המשיך לגור בצריף עץ בשכונת רחביה בירושלים ששימש את משפחתו עד אז. נשיאים וראשי מדינות הגיעו לצריף זה לכבד את נשיאה של מדינת ישראל. כאדם צנוע ונטול גינוני שררה החליף פעם אחת את מאבטחו האישי שעמד בפתח הצריף, כדי שזה יוכל להיכנס ולקבל כוס תה מידי אשתו רחל. כיום שוכן הצריף בתוך מתחם 'יד יצחק בן-צבי'.

בן-צבי היה נשיא המדינה היחיד שנבחר לכהונה שנייה ושלישית. הוא כיהן כנשיא המדינה כ-11 שנים. כל ימיו כנשיא (ואף בתפקידים הציבוריים שמילא בחייו לפני כן) הטיף לאחדות ולאהבת אדם. הוא היה "נשיא של כל העם כולו" ופעל לחיזוק הקשר עם כל הציבור בישראל - חילונים ודתיים, יהודים, ערבים, דרוזים ונוצרים. שאיפתו הייתה כי כל אדם בישראל יוכל לראות בבית הנשיא בית פתוח ומסייע. עם פטירתו גדשו המוני בני אדם את הרחובות שבהם עבר מסע הלוויה.

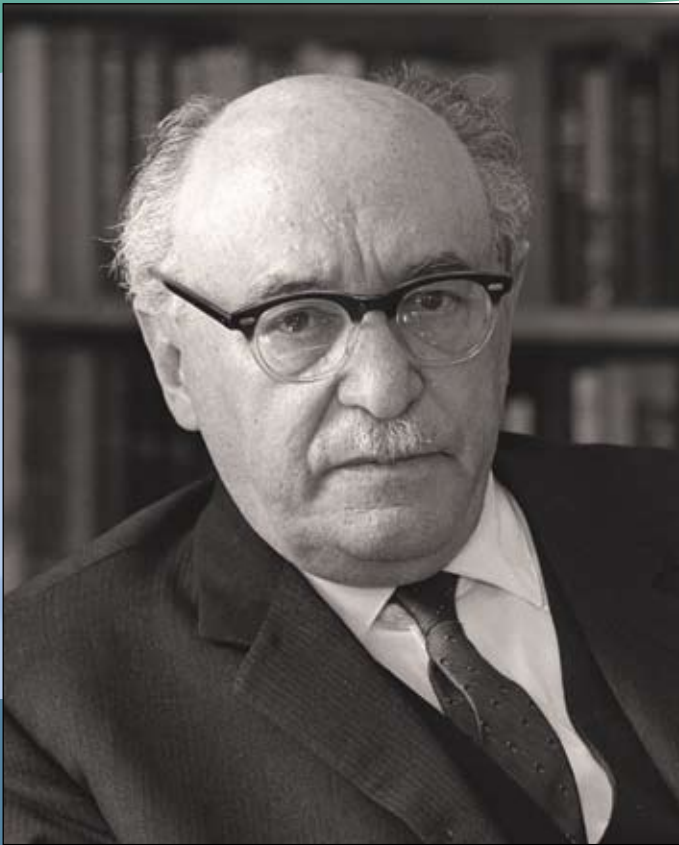
יצחק בן-צבי נפטר ב-כ"ט בניסן תשכ"ג, 23 באפריל 1963, במהלך כהונתו בתפקידו, ונקבר בהר המנוחות, ירושלים.

יצחק בן-צבי ומורשת ישראל

בן-צבי הדגיש במעשיו את חשיבותן של כל קהילות ישראל. הוא השקיע רבות במחקרים היסטוריים של הקהילות, בעיקר אלו שבארצות הים התיכון. הוא פתח את בית הנשיא בחול המועד סוכות וביום העצמאות כסמלים לאחדות העם ולקירוב לבבות.

מקום בארץ ישראל - פקיעין

פקיעין הוא יישוב ערבי בגליל העליון, שבו חיו כמה משפחות יהודיות במשך כל שנות הגלות. היישוב הפך סמל להמשכיות החיים של יהודים בארץ ישראל, ומכאן לזכותו של עם ישראל בארצו. בן-צבי ורעייתו הגיעו לכפר זה בשנת 1922, ביקרו בבתי היהודים (13 משפחות), והתעניינו באורח חייהם. מאז הפך בן-צבי לידיד המשפחות: ערך רשימה של כל היהודים, חקר את סיפוריהם, ואף עזר לשפץ את בית הכנסת ביישוב. בן-צבי ביקר את ראשי הדתות האחרים - נוצרים ודרוזים - ועזר להם כפי יכולתו. בתמורה מסרו לו כתבי יד עתיקים שנשמרו ביישוב.

זלמן שז"ר

הנשיא השלישי (1889-1974)

אוקר תרבות ואמנן

שז"ר נולד כשניאור זלמן רובשוב בשנת 1889 בעיר מיר בביאלרוס. משפחתו הייתה משפחה חסידית ידועה והוא מצאצאיו של מייסד חסידות חב"ד, רבי שניאור זלמן מלאדי. שמו העברי הוא ראשי תיבות של שמו המלא.

בשנת 1905 הצטרף שז"ר למפלגת 'פועלי ציון' והפך לאחד מראשיה. הוא תרגם את כתבי

מנהיגיה מרוסית ליידיש. במקביל למד לימודי היסטוריה ויהדות. הוא החל בלימודיו הגבוהים באקדמיה ללימודי היהדות בפטרבורג שברוסיה. אחר כך היגר לגרמניה ולמד בה בכמה אוניברסיטאות. במהלך לימודיו התעמק שז"ר בהיסטוריה של היהודים במזרח אירופה, בתולדות החסידות, בחקר המקרא ובשפת היידיש.

שז"ר ביקר בארץ לראשונה בשנת 1911 ועלה אליה באופן מלא רק בשנת 1924, אחרי עשר שנות לימודים בגרמניה. אז כבר נבחר לוועד הפועל הציוני אחרי פעילותו הענפה באירופה. לאחר שעלה לארץ הצטרף לחבריו בהנהגת ההסתדרות ובמפא"י - מפלגת פועלי ארץ ישראל.

שז"ר היה בין עורכי עיתונה היומי של הסתדרות העובדים העבריים בארץ ישראל 'דבר'. במסגרת זו כתב מאמרים רבים בנושאי תרבות, ספרות ופוליטיקה. לאחר מות מייסדו של 'דבר', ברל כצנלסון, מונה שז"ר לעורך הקבוע של העיתון.

במקביל עמד שז"ר בראש המחלקה לחינוך ותרבות של ההסתדרות הציונית - מעין משרד חינוך ותרבות של התנועה הציונית. הוא הקפיד לקדם את התרבות העברית בארץ אך עסק גם בחינוך יהודי בתפוצות.

בשנים 1949-1951, עם הקמת המדינה, נבחר שז"ר לשר החינוך הראשון. בתקופה זו ובהנהגתו של שז"ר החלה להיבנות מערכת החינוך הישראלית על בסיס מערכת החינוך של היישוב היהודי בארץ ישראל. שז"ר יזם את

"שלושה שילובים גדולים
אליהם יש לשאוף,
שילוב בין כל חלקי
האומה במדינה, על
כל עדותיה ושבטיה,
שילוב של המדינה בתוך
האומה הפזורה בגלויות
ושילוב דודנו בתוך
שלשלת הדורות של
האומה".

חקיקת 'חוק לימוד חובה חינוכי'. על פי חוק זה, כל ילד מגיל 5 ועד גיל 13 חייב ללמוד במוסד חינוכי. כל התלמידים בגילאים אלה זכאים לחינוך חינוכי במימון המדינה. במשך השנים התרחב חוק זה והוא חל היום עד 12 שנות לימוד - כיתה י"ב.

תקופת כהונתו של שז"ר כשר חינוך הייתה סוערת ביותר. בתקופה זו הגיעו לארץ מאות אלפי עולים וביניהם ילדים רבים בגיל בית הספר. משרד החינוך היה צריך להיערך לקליטתם המהירה של התלמידים העולים במערכת החינוך ובמקביל ללמדם עברית. כמו כן היה צורך במערכת לימוד עברית למבוגרים. כדי לקלוט את התלמידים החדשים נשלחו מורים למחנות העולים להקים בתי ספר, ללמד עברית ומקצועות אחרים. בהתארגנות הרחבה והמהירה לא ניתן זמן ומקום לחשיבה על התאמת החינוך לאופי העולים במחנות. כך למשל, כמעט כל המורים היו חילוניים והחינוך היה חילוני. החוגים הדתיים והחרדיים מחו על כך. בדיקה של ועדת החקירה שהוקמה לבירור נושא זה העלתה שניתן חינוך חילוני גם לילדים דתיים, בניגוד לדעת ההורים. שז"ר, שהיה איש מסורתי בחייו האישיים, התפטר מתפקידו כשר החינוך. בתקופה זו היה אמור להתמנות לשגריר ישראל בברית המועצות, אך מהלך זה לא יצא לפועל.

בשנות החמישים שימש שז"ר ראש המחלקה לחינוך יהודי בגולה, במסגרת הסוכנות היהודית. **בשנים 1963-1973 כיהן שז"ר כנשיאה השלישי של מדינת ישראל.** בתקופתו נוסד והתפתח 'חוג הנשיא לחקר יהדות זמננו'. כמו כן יסד פרס לעידוד הוצאת ספרים של סופרים ומלומדים, פרס עמו"ס.

בשנת 1971 עבר שז"ר ל'משכן נשיאי ישראל', ביתם הרשמי של נשיאי ישראל מאז. מבנה זה תוכנן בקווים פשוטים ובו מצויים ביתו של הנשיא, משרדו ומשרדיהם של כל עובדיו. במשכן משולבות אבנים מאזורים שונים של ארץ ישראל. שז"ר פתח את משכן הנשיאים לחוקרים, לסופרים ולאמנים וכן לאזרחי ישראל.

זלמן שז"ר נפטר ב-י"ט בתשרי תשל"ה, 5 באוקטובר 1974, ונקבר בהר הרצל, ירושלים.

זלמן שז"ר ומורשת ישראל

לנשיא שז"ר הייתה גישה ייחודית מאוד למורשת היהודית. הוא גדל במשפחה חסידית (חב"ד) והמשיך לראות עצמו חלק מהתנועה החסידית - אמונה באלוהים, תפילה בכוונה גדולה, ראיית הניצוץ בכל יהודי. עם זאת, הוא החזיק בתפיסת עולם לאומית מודרנית: הוא היה ציוני נלהב, חבר במפלגת פועלים חילונית, חוקר ההיסטוריה היהודית המודרנית. השילוב המעניין הזה בא לידי ביטוי בגישתו כמחנך וכשר חינוך - הוראת המורשת היהודית, תוך התייחסות לכל החלקים והגישות ביהדות.

מקום בארץ - כנרת

כנרת קיבוץ ומושבה ליד אגם הכנרת. היא הוקמה כמושבה ב-1908, אבל רוב חבריה התחלפו לפועלי העלייה השנייה בארבע השנים הראשונות. כנרת הפכה לסמל של ההתיישבות העובדת, מכיוון שכמה מראשי התנועה חיו בה בתקופה הראשונה. ביניהם היה הנשיא שז"ר, שבעת שהותו הקצרה בארץ ישראל בשנת 1911 חי בכנרת. כאן התפתח סיפור אהבה בינו לבין רחל המשוררת. לשז"ר כתבה רחל את שירה "גן נעול".

גן נעול (לזר)

מי אַתָּה? מְדוּעַ יָד מוֹשְׁטָת
לֹא פּוֹגֵשֶׁת יָד אַחוֹת?
וְעֵינַיִם אֵךְ תִּמְתְּנָה רָגַע
וְהִנֵּה שָׁפְלוּ כָּבֵד נְבוֹכוֹת.
גֵּן נְעוּל. לֹא שְׁבִיל אֵלָיו, לֹא דֶרֶךְ.
גֵּן נְעוּל - אֶדָם.
הֵאֵלֶךְ לִי? אוֹ אֶפֶה בְּסַלַּע
עַד זֹב דָּם?
(אדר, תרפ"ח)

אפרים קציר

הנשיא הרביעי (1916-2009)

מדען בעל שם עולמי

אפרים קציר נולד למשפחת קצ'לסקי בקייב, אוקראינה, בשנת 1916. משפחתו עלתה לארץ בשנת 1925. ילדותו ותקופת נערוּתו עברו עליו בירושלים, בשנות המנדט הבריטי. הוא למד בגימנסיה העברית, שבין מקימה ומוריה הראשונים היו הנשיא השני, יצחק בן-צבי, ואשתו, רחל ינאית בן-צבי. בגיל 16 התגייס ל'הגנה' ואף

עבר קורס מפקדי מחלקות - תחילת הקריירה הביטחונית שימשיך בה בעוד כמה תחנות בחייו.

בשנת 1933 החל קציר את הקריירה האקדמית כסטודנט באוניברסיטה העברית הצעירה. הוא הלך בעקבות אחיו אהרון קציר, שלימים הפך לפרופסור בעל שם עולמי במכון ויצמן, ונרצח בידי מחבל יפני בנמל התעופה לוד בשנת 1972. האוניברסיטה הורכבה אז מכמה עשרות מורים ומכ-500 תלמידים. רוב המלמדים והחוקרים הגיעו ממרכז אירופה, וקציר השתלב באווירת הראשונות והיצירה של מחקר מדעי ייחודי בארץ ישראל המתחדשת.

תחום מחקריו של קציר היה כימיה, ובעיקר חלבונים ואנזימים. בשנת 1946 פגש באוניברסיטה העברית את אבא קובנר, מנהיג מרד גטו וילנה בתקופת השואה. קובנר סיפר לו על תכניתו הסודית לנקום בקציני אס-אס גרמנים את מותם של מיליוני היהודים בשואה. קציר נתן לו, על פי בקשתו, את הרעלים המתאימים למשימה מתוך מחסן הרעלים באוניברסיטה. בסופו של דבר התכנית של קובנר לא יצאה לפועל.

בשנת 1948, בעיצומה של מלחמת העצמאות, קרא לו בן-גוריון, ראש הממשלה הראשון, להקים את חיל המדע של צה"ל. תפקידו של קציר היה לרכז ולפתח את כל הידע המדעי לייצור התחמושת. קציר ראה בהקמת חיל המדע את תרומתו החשובה ביותר לביטחון המדינה.

"כאן לבית הנשיא
באים לדבר על החלום,
על מדינת ישראל כפי
שכולנו היינו רוצים
שתהיה".

בשנים 1950-1966 כיהן קציר כראש החוג לביופיזיקה במכון ויצמן במדע ברחובות. עבודתו המדעית זכתה להערכה רבה: בשנת 1950 זכה בפרס ויצמן למדע של עיריית תל אביב. בשנת 1959 קיבל במשותף עם תלמידו מיכאל סלע את פרס ישראל למדעי החיים. הוא נבחר כחבר האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים בשנת 1960, ובשנת 1961 הוענק לו פרס רוטשילד על תרומתו בפיתוח של אנזימים מקובעים.

בשנים 1966-1969 נקרא קציר פעם נוספת לתרום לביטחון המדינה, כשמונה למדען הראשי במשרד הביטחון. תפקיד זה היה מעין המשך לחיל המדע של צה"ל - ריכוז כל האמצעים והתקציבים למחקר ופיתוח ביטחוניים. בשנים שחלפו מאז הקמת המדינה הוקמו בישראל, כמענה לצורך לפתח נשק ישראלי, מפעלים לייצור נשק ואמצעי לחימה, הקיימים עד היום - רפא"ל (רשות פיתוח אמצעי לחימה) והתעשייה האווירית. תפקידו של המדען הראשי היה לתאם, לבקר ולהשיג תקציבים נוספים לייצור אמצעי הלחימה. במקביל לתפקיד המדען הראשי שימש קציר **ראש הוועדה לקידום החינוך המדעי**, שבמסגרתה הוקמו הקבוצות הראשונות של 'נוער שוחר מדע' באוניברסיטאות ובטכניון.

במאי 1973 נבחר לנשיאה הרביעי של מדינת ישראל וכיהן בתפקידו עד שנת 1978. בעת היבחרו שינה את שם משפחתו **לקציר**, כפי שעשה אחיו אהרון. בנאום ההכתרה שלו אמר: "מי ייתן ויעלה בידי ללכת בדרך קודמיי וכמוהם להרים קרן ישראל, לעצב מוסד הנשיאות לסמל המלכד את האומה וערכיה הנעלים, אשר גובשו במשך הדורות, ואשר מתהווים ומתחדשים בימינו".

חמישה חודשים לאחר בחירתו של קציר, באוקטובר 1973, פרצה מלחמת יום הכיפורים, שבה תקפו מצרים וסוריה את ישראל בגולן ובסיני בהתאמה, וזו הייתה המלחמה הקשה ביותר שחוו אזרחי ישראל מאז מלחמת העצמאות. כ-2,700 חיילים נפלו במלחמה זו, ובימיה הראשונים ספג צה"ל מפלות קשות עד שהתאושש, הדף את צבאות האויב וכפה עליהם הסכם הפסקת אש. קציר הרבה לבקר את הפצועים בבתי החולים ובבתי המשפחות השכולות, ותמך בראש הממשלה, גולדה מאיר, בשעתה הקשה ביותר.

בעת כהונתו אירע אחד האירועים החשובים בתולדות מדינת ישראל - **ביקורו של הנשיא סאדאת בארץ בשנת 1977.** ביקור זה סלל את הדרך להסכם השלום הראשון של ישראל עם מדינה ערבית - מצרים. לאחר סיום כהונתו כנשיא המדינה בשנת 1978 המשיך קציר בעבודתו המדעית.

אפרים קציר נפטר ב-ז' בסיוון תשס"ט, 30 במאי 2009, בביתו שברחובות, ונקבר לצד רעייתו נינה בעירו.

אפרים קציר ומורשת ישראל

אפרים קציר גדל בבית חילוני משכיל, ורוב תקופת חינוכו עברה עליו בתקופת היישוב בארץ ישראל. על תפיסתו היהודית אפשר ללמוד מדברים שכתב באוטוביוגרפיה שלו: "גדלתי בתוך מפעל הבנייה של מולדת חדשה לעם ישראל בארצו ההיסטורית. בתוך החלומות על תיקון האנומליה [קיום לא נורמלי], שנגזרה על ההווה היהודית בגולה. הורי עלו ארצה והביאו עמם אותי ואת אחי, לאחר שהוצרו צעדיהם של היהודים במזרח אירופה. מצאתי את עצמי עד מהרה בין מי שהטו כתף לתקן מצוקות חברתיות ולהבטיח את הקיום הלאומי". זוהי תמצית התפיסה הציונית של מפלגות הפועלים: הבית הלאומי נותן מענה לאי-היכולת להתקיים בגולה, ועם זאת יוצר חברת מופת יהודית.

מקום בארץ ישראל - רחובות

קציר התגורר ועבד רוב שנותיו ברחובות, עיר במישור החוף הדרומי בישראל. היא הוקמה כמושבה בשנת 1890, בעלייה הראשונה, על ידי חברת 'מנוחה ונחלה', לאחר שכל קרקעותיה נקנו בידי יהושע חנקין. רחובות הוכרזה כעיר בשנת 1950. העיר ידועה בזכות מכון ויצמן למדע והפקולטה לחקלאות של האוניברסיטה העברית, הנמצאים בתחומה.

חיים הרצוג

הנשיא השישי (1918-1997)

המסביר הלכאון

חיים הרצוג נולד בשנת 1918 באירלנד. אביו, הרב יצחק הרצוג, היה רבה של אירלנד באותו זמן ומאוחר יותר רבה הראשי של ארץ ישראל והרב האשכנזי הראשון של מדינת ישראל. בשנת 1935 עלה לישראל ולמד בישיבת 'מרכז הרב', שהקים הרב אברהם יצחק הכהן קוק, ובישיבת 'חברון' החרדית-ליטאית. בגיל 18 התגייס לארגון ה'הגנה'.

בשנים 1938-1942 למד משפטים באנגליה, ולאחר לימודיו התגייס לצבא הבריטי כקצין מודיעין והשתתף בין השאר בשחרור מחנה הריכוז ברגן-בלזן. בשנת 1948 הקים את מחלקת המודיעין בצה"ל (כיום: חיל המודיעין) ועמד בראשו. בשנים הבאות שימש בתפקידים שונים בצה"ל (נספח צבאי בארצות הברית, מפקד חטיבת ירושלים, אלוף פיקוד דרום וראש אגף מודיעין).

בשנת 1962 השתחרר מצה"ל בדרגת אלוף. בשנות השישים ניהל חברה תעשייתית, ובשנות השבעים עבד כשותף במשרד עורכי דין. בתקופת ההמתנה שלפני מלחמת ששת הימים (1967) שימש הרצוג פרשן צבאי ב'קול ישראל', וקולו הדהד בכל בית בישראל. אף שלא מילא תפקיד רשמי בהנהגת המדינה בתקופה זו, היה להרצוג תפקיד חשוב בהרגעת הציבור ובעידודו. ב-5 ביוני תקף צה"ל בסיסים צבאיים ושדות תעופה במצרים, בסוריה, בירדן ובעיראק. בתוך שישה ימים ניצח צה"ל את צבאות מצרים, ירדן וסוריה, וכבש את יהודה, שומרון, עזה, סיני ורמת הגולן. את כל תקופת המלחמה ליווה הרצוג בפרשנות יומית ברדיו, והוא נתפס בציבור הישראלי כאמין, כסמכותי וכמעודד. הרצוג שימש בתפקיד זה גם במלחמת יום הכיפורים, וחיזק את רוחו של העם בזמן המלחמה. לאחר מלחמת ששת הימים התמנה למושל הצבאי הראשון של ירושלים המאוחדת והגדה המערבית.

"אני בא לכאן כדי לקטרג על שתי העוולות האדירות המטילות אימה על חברה כלשהי ועל חבר האומות במיוחד [...] שנאה ובערות" (נאום באו"ם, 1975).

בשנים 1975-1978 כיהן כשגריר ישראל באו"ם. באותה שנה התקבלה באו"ם החלטה שהגדירה את הציונות כגזענות. הרצוג לחם ככל יכולתו נגד החלטה זו. הנאום שנשא כתגובה להחלטה זו בעצרת האו"ם ריגש רבים בעם היהודי ומחוצה לו, ובסופו הכריז הרצוג: "עבורנו, העם היהודי, זאת לא יותר מפייסת נייר - וכך גם נתייחס אליה", וקרע לגזרים את נוסח ההחלטה. נאום זה נחשב אחד הנאומים הגדולים בתולדות הדיפלומטיה הישראלית.

בשנת 1981 נבחר הרצוג לכנסת מטעם מפלגת העבודה.

בשנת 1983 נבחר לנשיאה השישי של מדינת ישראל. בתפקיד זה ייצג את עמדתה של ישראל בעולם כולו וביקר לראשונה במדינות שונות בעולם. בשנת 1987 היה הרצוג לנשיא הישראלי הראשון שערך ביקור רשמי בגרמניה. במהלך הביקור נערך טקס אזכרה ממלכתי לקורבנות השואה במחנה הריכוז ברגן-בלזן. הרצוג פעל לחיזוק הקשר בין ישראל לתפוצות וייחס חשיבות רבה לחינוך היהודי. הוא פעל רבות לאיחוד החברה הישראלית והביע את עמדותיו בנושאים שעמדו על סדר היום הציבורי, כמו שינוי שיטת הבחירות, גזענות, יחסי דת ומדינה, קליטת עלייה, מיזוג אוכלוסיות מיעוטים בחיים בישראל וסכסוכי עבודה במשק.

הרצוג פרסם ספרים ומאמרים רבים בתחום היסטוריה צבאית ובנושאים ציבוריים. ספריו תורגמו לשפות רבות. כמו כן פרסם את ספרו האוטוביוגרפי 'דרך חיים'.

חיים הרצוג נפטר ב-19 בנובמבר 1997, ונקבר בחלקת גדולי האומה בהר הרצל.

חיים הרצוג ומורשת ישראל

חיים הרצוג קיבל חינוך דתי-משכילי כמו רבים ממייסדי הציונות הדתית - לימודי קודש והשכלה כללית רחבה. אביו היה הרב הראשי האשכנזי.

בגרותו דבק במסורת - תפילה בבית הכנסת בשבתות וחגים, כיבוד מצוות דתיות. כיהודי שגדל במערב אירופה ולא חווה את התפוררות החיים היהודיים במזרחה, הוא הדגיש את הקשר בין ישראל לתפוצות, את אחדותו של העם היהודי ואת הרצף שבין החיים בגולה להקמת מדינת ישראל.

מקום בישראל: ירושלים - בירת ישראל

הרצוג גויס ל"הגנה" בירושלים ושימש המושל הצבאי הראשון שלה לאחר מלחמת ששת הימים. היה לו יחס מיוחד לעיר, ועל כך הוא כותב בספרו 'דרך חיים': "הגענו לשער האריות וההתרגשות גאתה. הייתי עם אבי בעיר העתיקה לפני קום המדינה, אבל עתה היא הייתה שלנו. החלום התממש במלואו. הגעגועים לעיר העתיקה ולכותל המערבי היו מוחשיים. אלפיים שנה התפללו יהודים מידי יום ביומו, שלוש פעמים ביום: "ותחזינה עינינו בשובך לציון". ועכשיו אכן חזו עינינו".

עזר ויצמן

הנשיא השביעי (1924-2004)

ט"ו וז' תש"א

עזר ויצמן נולד בשנת 1924 בתל אביב וגדל בחיפה. דודו, חיים ויצמן, היה ממנהיגי התנועה הציונית ולימים נשיאה הראשון של מדינת ישראל. בשנת 1942, כשהיה בן 18, התגייס לחיל האוויר המלכותי של בריטניה ושירת כטייס קרב בהודו ובמצרים. בשנת 1946, לאחר שהשתחרר, הצטרף לארגון האצ"ל (ארגון צבאי לאומי) בצרפת. אחת

המשימות שהוטלה עליו הייתה חיסולו של הגנרל הבריטי אוולין יו בארקר, שהיה ידוע כאנטישמי, אולם המזימה נחשפה וויצמן חזר ארצה ופרש מהאצ"ל.

בשנת 1947 היה ויצמן אחד ממקימי השירות האווירי של ה'הגנה' (שהפך מאוחר יותר לחיל האוויר). במלחמת העצמאות פיקד על טייסת הנגב, שכללה שני מטוסים והוקמה לספק מזון ותחמושת ליישובי הנגב המבודדים. כמו כן השתתף ויצמן בבלימת הצבא המצרי ב'גשר עד הלום', סמוך לאשדוד. בשנת 1951 למד באקדמיה הצבאית הבריטית, וכשחזר התמנה למפקד טייסת מטוסי הסילון הראשונה בצה"ל - מטוסי המטאור. בשנים 1958-1966 שימש בתפקיד מפקד חיל האוויר והפך אותו לחיל מודרני עם טכנולוגיה מתקדמת, שבאה לידי ביטוי באחד ההישגים הגדולים בתולדותיו: תקיפת שדות התעופה של מדינות ערב בתחילת מלחמת ששת הימים. נוהגים לייחס לו את הסיסמה "הטובים לטיס". בשנים 1966-1969 שימש ראש אגף המבצעים וסגן הרמטכ"ל והיה שותף לניצחוננו המרשים של צה"ל במלחמת ששת הימים.

בשנת 1969, לאחר שחרורו מצה"ל, הצטרף למפלגת גח"ל (גוש חירות ליברלים) בראשותו של מנחם בגין, שהייתה חלק מממשלתה של ראש הממשלה גולדה מאיר. ויצמן מונה לשר התחבורה וכיהן בתפקיד כשמונה חודשים, עד לפרישת מפלגתו מהממשלה.

"כל יהודי, בכל דור
ודור, חייב לראות עצמו
כאילו היה שם, בדורות
ובמקומות ובאירועים
שקדמו לו".

במאי 1977 היה שותף למהפך הפוליטי שבו עלתה מפלגת הליכוד לשלטון. לאחר הבחירות מונה לשר הביטחון בממשלתו של בגין.

ויצמן כיהן בתפקיד שר הביטחון בשנים 1977-1980. בשנים אלו פעל, יחד עם גיסו, שר החוץ משה דיין (נשותיהם, רות דיין וראומה ויצמן, היו אחיות), להשגת הסכם שלום עם מצרים. בשנת 1977 ביקר בישראל נשיא מצרים, אנואר סאדאת, וויצמן היה ממחוללי הסכם השלום עם מצרים, שנחתם בשנת 1979. ויצמן היה לשר הישראלי הראשון שיצא לביקור במצרים, ושימש ראש המשלחת לקיום שיחות השלום בקהיר בשנת 1978. ויצמן קרא לנטוש את רעיון 'ארץ ישראל השלמה' ולפעול להשגת שלום עם מדינות ערב. בשנת 1980, על רקע חילוקי דעות עם ראש הממשלה בגין, פרש מן הממשלה.

בשנת 1984 הקים מפלגה בשם 'יחד', שזכתה בבחירות בשלושה מנדטים. המפלגה הצטרפה, כחלק מגוש המערך, לממשלת הליכוד הלאומי שהוקמה, ובשנת 1986 הצטרפה למפלגת המערך. בשנת 1988 מונה לשר המדע והטכנולוגיה בממשלת האחדות בראשות יצחק שמיר.

בשנת 1989 נודע לשמיר כי ויצמן מקיים שיחות עם נציגי אש"ף והוא ביקש לפטרו מהממשלה בשל כך. בשנת 1992 התפטר ויצמן מהכנסת ופרש מהפוליטיקה.

בשנת 1993 נבחר ויצמן לנשיאה השביעי של מדינת ישראל. בניגוד לנשיאים קודמים, ששמרו על ארשת ממלכתית ומיעטו להביע את דעתם בענייני השעה, ויצמן לא הסתיר את עמדותיו בנושאים שעמדו על הפרק: לאחר הפיגועים הגדולים בשנות התשעים קרא להאט את המשא ומתן עם הפלסטינים, אך מאוחר יותר, בתקופת משבר ביחסים עם הפלסטינים, קרא להנהגת המדינה לקדם את תהליך השלום ואת המשא ומתן עם סוריה. התבטאויותיו ומעורבותו בנושאים אלה זכו לביקורת ציבורית. ויצמן השתדל לקחת חלק אישי באירועים השונים בשנות התשעים: הוא פעל רבות לקליטתם של העולים מברית המועצות ומאתיופיה שהגיעו ארצה באותן שנים; עמד בקשר עם משפחות שכולות והקפיד להגיע לביקור תנחומים אצל משפחות של חללי צה"ל.

בשנת 1999 פורסם כי ויצמן קיבל כספים מאיש עסקים בלי שדיווח על כך. היועץ המשפטי לממשלה החליט שלא להעמידו לדין, וויצמן התפטר מהנשיאות בשנת 2000.

עזר ויצמן נפטר ב-ט"ו בניסן תשס"ה, 24 במאי 2005, ונטמן באור עקיבא לצד בנו וכלתו שנהרגו בתאונת דרכים.

עזר ויצמן ומורשת ישראל

עזר ויצמן נולד למשפחה ציונית-חילונית בארץ ישראל לפני הקמתה. מערכת הערכים והמנהגים שהוא קלט בבית הייתה ספוגה באווירה שבה יהודים בונים חברה חדשה בארץ ישראל כתשובה לחוסר היכולת להתקיים בגולה. יהדות משמעותה מגורים בארץ ישראל לדבר עברית, לחגוג את חגי ישראל, לחזור לעבודת האדמה ולהקים צבא הכולל חיל אוויר מעולה.

מקום בארץ ישראל - קיסריה

קיסריה היא יישוב קהילתי אמיד שנבנה על מקומה של עיר הנמל העתיקה, שאותה פיתח והאדיר המלך הורדוס בתקופת הבית השני. עזר ויצמן בנה את ביתו ביישוב, תרם רבות לפיתוחו ולקשרים בינו לבין היישוב השכן לו אור עקיבא.

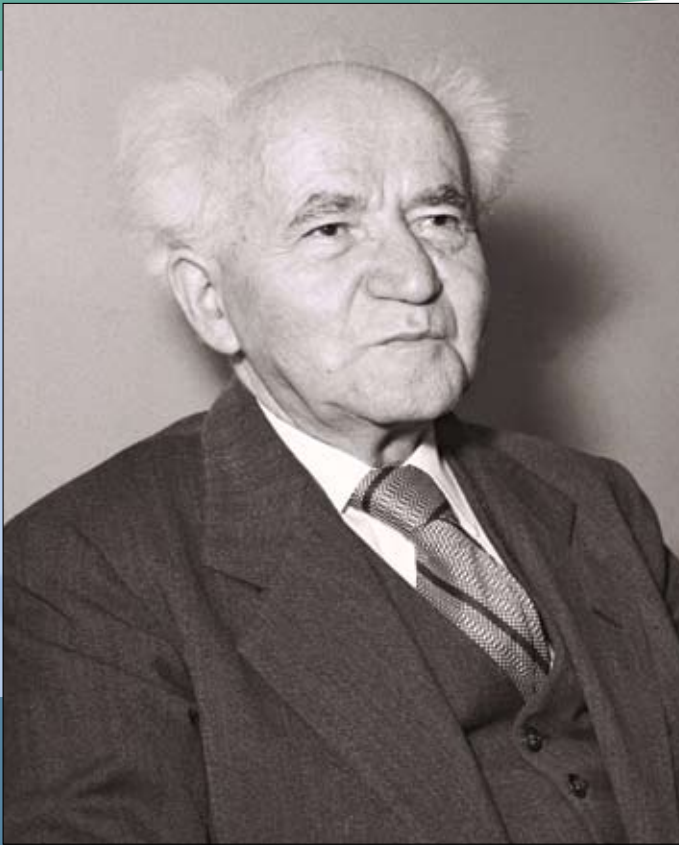

ראשי ממשלה בישראל

דוד בן-גוריון

ראש המחשלה הראשון (1886-1973)

מנהיגות ממשלתית

דוד נולד בשנת 1886 למשפחת גרין, בעיר פלונסק ברוסיה (היום פולין). בגיל 18 ניסה להתקבל ללימודי הנדסה בוורשה שבפולין, אך עקב הגבלות הלימוד על היהודים לא התקבל.

בשנת 1906 עלה דוד לארץ ישראל. עם הגיעו לארץ עבד כפועל חקלאי במושבות יהודה והשרון. בתקופה זו כתב עם חבריו את המצע של מפלגת

'פועלי ציון'. כעבור שנה עבר למושבה סג'רה ועבד אצל אחד האיכרים. שלוש שנים מאוחר יותר נבחר להשתתף במערכת עיתונה של מפלגתו - 'האחדות'. לצדו במערכת העיתון פעל גם יצחק בן-צבי. בגיליון השני חתם לראשונה על מאמר שכתב בשם עברי - דוד בן-גוריון, על שם אחד ממנהיגי המרד הגדול ברומאים.

בשנת 1912 יצא בן-גוריון ללמוד משפטים באיסטנבול, אך עקב פרוץ מלחמת העולם הראשונה בשנת 1914 נקטעו לימודיו. הוא חזר לארץ עם חברו ללימודים ולמפלגה, יצחק בן-צבי. השלטונות העות'מאניים, שהתנגדו לפעילותם הציונית של השניים, גירשו אותם מן הארץ, והם הפליגו לארצות הברית. בניו-יורק פגש בן-גוריון את פולה וכעבור זמן-מה נישאו השניים. לאחר שפרסמו הבריטים את 'הצהרת בלפור' זים בן-גוריון עם בן-צבי את הקמתו ואת גיוסו של 'הגדוד העברי' בצבא הבריטי, שהורכב מחיילים יהודים-אמריקנים.

בשנת 1919 הקים בן-גוריון עם ברל כצנלסון ועם חברים נוספים את מפלגת 'אחדות העבודה'. כשהגיע לארץ ישראל פגש את אשתו פולה ואת בתם גאולה, שעלו לארץ. לאחר הקמת הסתדרות העובדים בארץ ישראל עמד בן-גוריון בראשה.

בשנת 1935 נבחר בן-גוריון לתפקיד יושב ראש ההנהלה הציונית והנהלת הסוכנות היהודית. במסגרת תפקיד זה פעל להעלאת יהודים לארץ ישראל

"מדינת ישראל תיבחר
לא בעושה, לא בצבא
ולא בטכניקה, אלא
בדמותה המוסרית
ובערכיה האנושיים".

ולקמת יישובים. בזמן מלחמת העולם השנייה פעל להקמת חטיבה יהודית בצבא הבריטי, הבריגדה היהודית, ולהצלת יהודים מידי הנאצים.

לאחר מלחמת העולם השנייה קיבל לידיו בן-גוריון את **תיק הביטחון** בסוכנות היהודית ונערך לתפקידו זה. **בכ"ט בנובמבר 1947** התקבלה בעצרת האומות המאוחדות (האו"ם) ההחלטה לחלק את ארץ ישראל לשתי מדינות - יהודית וערבית. הנהגת היישוב ובן-גוריון בראשה קיבלו את החלטת האו"ם והתחייבו לבצעה. בן-גוריון הבין כי משמעות ההחלטה היא מלחמה, ואכן, למחרת החלו הערבים בארץ ישראל בהתקפות על יישובים יהודיים ועל צירי תנועה. הייתה זו תחילתה של מלחמת העצמאות.

בה' באייר תש"ח, 14 במאי 1948, בשעה ארבע אחר הצהריים, במוזיאון תל-אביב, הכריז בן-גוריון כראש מנהלת העם הזמנית **על הקמת מדינה יהודית בארץ ישראל.**

עם הקמת המדינה מונה בן-גוריון לתפקיד ראש הממשלה ושר הביטחון הראשון של מדינת ישראל. במאי 1948, בעיצומה של המלחמה, נתן בן-גוריון את הפקודה להקמת צבא ההגנה לישראל - צה"ל. מלחמת העצמאות הסתיימה רק כעבור כשנה.

בן-גוריון הוביל במשך שנות קיומה הראשונות של מדינת ישראל את הממלכתיות. בן-גוריון ראה במדינת ישראל, ולא בתנועות ובמפלגות השונות, את הגוף המגשים את יעדי הציונות, כגון חינוך, תרבות, התיישבות וביטחון. המדינה היא ישות משותפת של כל האזרחים הפועלים לטובת הכלל, לטובת כל אזרח ולטובת המדינה.

שנת 1953 התפטר בן-גוריון מראשות הממשלה. במכתבו לנשיא המדינה כתב כי פרש עקב עייפות. הוא הצטרף לקיבוץ שדה בוקר שבנגב. כעבור פחות משנתיים ביקשו ממנו חברי מפא"י לחזור לממשלה כשר הביטחון והוא נעתר לבקשתם. לאחר הבחירות חזר לכהן גם כראש ממשלה.

בשנה שלאחר מכן החליט בן-גוריון לצאת ל'מבצע קדש'. הוא האמין שהמצרים עתידים לפתוח במלחמה נוספת ולכן הסכים להצעה שהעלו הצרפתים והבריטים לפתוח יחד עמם במתקפה נגד המצרים. במהלך מבצע קדש כבש צה"ל את חצי האי סיני, אך בעקבות לחץ בינלאומי נסוגה ישראל מסיני בתוך שבועות אחדים. אבל זכתה להפסקת פעולות ההסתננות ופתיחת מייצרי טיראן. בן-גוריון המשיך לכהן כראש הממשלה וכשר הביטחון עד שנת 1963, ובגיל 77 חזר לביתו שבשדה בוקר. בשנת 1965 עזב בן גוריון את מפלגתו מפא"י עם כמה חברים והקים את מפלגת רפ"י. בשנת 1970 פרש מהכנסת ומפעילות פוליטית.

דוד בן-גוריון נפטר ב-ו' בכסלו תשל"ד, 1 בדצמבר 1973, ונקבר לצד אשתו פולה בחלקת הקבר שבמדרשת שדה בוקר.

דוד בן-גוריון ומורשת ישראל

בן-גוריון מייצג את חזרת העם היהודי לארץ ישראל עם כל הרכיבים הנובעים מחזרה זו - דיבור בעברית, לימוד התנ"ך והתעמקות בו כספר המספר על ארץ ישראל ומהווה תשתית למורשת העם. בן-גוריון לא הפסיק לתבוע מהיהודים לעלות לארץ ישראל ולאחר מכן למדינת ישראל. הוא הדגיש את חידוש החיים היהודיים וראה בחיי היהודים בגולה את הגורמים המביאים לניוון ולהרס של העם היהודי.

מקום בארץ ישראל - קיבוץ שדה בוקר

קיבוץ שדה בוקר הוקם בשנת 1952 40 ק"מ דרומית לבאר שבע. הוא הוקם כחווה רועים, ורק אחר כך הפך לקיבוץ. כשפרש בן-גוריון בפעם הראשונה מראשות הממשלה, הוא קבע את ביתו בשדה בוקר והפך לחבר קיבוץ, ובמסגרת זו עבד דרך קבע בדיר הכבשים.

משה שרת

ראש המחשלה השני (1894-1965)

מדינת ישראל ודיפלומט,
חיוסד משרד החוץ

משה נולד בשנת 1894 בעיירה חרסון שבאוקראינה למשפחת שרתוק. בשנת 1906, כשהיה בן 12, עלה לארץ עם הוריו. הם התיישבו בכפר הערבי עין סינייה וחיו שם שנתיים. בשנים אלו למד משה הצעיר את השפה הערבית. לאחר שנתיים עברה משפחת שרתוק ליפו והייתה ממקימי העיר תל אביב. משה

היה מבוגרי המחזור הראשון של הגימנסיה העברית 'הרצליה' בעיר. לאחר שסיים את לימודיו נסע לאיסטנבול ולמד שם משפטים. כשפרצה מלחמת העולם הראשונה התגייס לצבא הטורקי והיה בין היהודים היחידים שקיבלו דרגות קצין בצבא זה.

בשנת 1931 התמנה שרת למזכיר המחלקה המדינית בסוכנות, ולאחר רצח חיים ארלוזורוב, 1933, קיבל את תפקיד ראש המחלקה המדינית של הסוכנות והיה אחראי ליחסי החוץ של התנועה הציונית. שרת מילא תפקיד זה עד הקמת המדינה. במסגרת תפקידו פעל להגדלת מכסות העלייה מול שלטון המנדט הבריטי ולשיפור היחסים עם העולם הערבי, עם ארצות הברית ועם מדינות נוספות.

במאי 1948 מילא שרת תפקיד מרכזי בקבלת ההחלטה על הכרזת העצמאות: הוא קיים מגעים מרתוניים עם ראשי המדינה בארצות הברית, תיאר בפני חבריו את המכשולים שזו הערימה בנוגע לכוונתם של מנהיגי היישוב היהודי להכריז על הקמת המדינה, ואף הסביר את ההצעה החלופית שהציעה - משטר נאמנות אמריקני לחודשים מספר. אף על פי שהבין את הקשיים הרבים, תמך שרת בהכרזה על הקמת המדינה ב-ה' באייר תש"ח. עם הקמת המדינה מונה שרת לשר החוץ הראשון של מדינת ישראל. תוך כדי מלחמת העצמאות בנה את שירות החוץ הישראלי. לאחר המלחמה עמד בראש הדיונים בהסכמי שביתת הנשק בין ישראל לשכנותיה, הוביל

"עלינו לשמור על נפש
כל יהודי, שלא יראה
ברובה את אלוהיו".

את הסכם השילומים עם גרמניה המערבית, ונחשב ליורשו הטבעי של בן-גוריון בהנהגת המדינה.

הנושאים המרכזיים שבהם טיפל שרת באותה התקופה היו: קבלתה של ישראל כחברה שוות זכויות באו"ם, גיבוש הסכם השילומים שבו התחייבה גרמניה המערבית לפצות את היהודים על האובדן הנורא בתקופת השואה ובניית קשרים אמיצים בין ישראל לארצות הברית.

בשנת 1953, לאחר שפרש בן-גוריון מתפקידו ועבר לשדה בוקר, מונה שרת לראש ממשלה במקביל לתפקידו כשר חוץ. בשני התפקידים גם יחד התאפיין שרת בקו מדיני-ביטחוני מתון והתנגד

לפעולות תגמול צבאיות. בתחילת כהונתו של שרת כראש ממשלה אירע טבח מעלה עקרבים, שבו נרצחו 11 מנוסעי אוטובוס בדרום הארץ. פעולת הטרור עוררה כעס רב בציבור הישראלי אך שרת התנגד לתגובה צבאית: "מעשה תגובה על מרחץ דמים זה רק יטשטש את רשמו המחריד ויעמיד אותנו בדרגה שווה עם המרצחים [...]". מוטב לנו לעשות מעניין מעלה עקרבים מנוף להתקפה מדינית" (מתוך יומני שרת).

שרת כיהן כראש ממשלה עד לבחירות בשנת 1955, אז חזר בן-גוריון לראשות הממשלה. בקיץ 1956 התפטר מתפקיד שר החוץ על רקע סכסוך מקצועי ואישי בין השניים. בשנים 1961-1965 שימש שרת יושב ראש ההסתדרות הציונית.

משה שרת נפטר ב-ז' בתמוז תשכ"ה, 7 ביולי 1965, ונקבר בתל אביב.

משה שרת ומורשת ישראל

"אינני יודע אם במצב הנוכחי בגולה, לפי טבעם של היהודים, אפשר יהיה לעורר אותם, כי הם אינם מתפעלים משום דבר עד אשר הגרזן יורד על ראשם ממש" (3.8.1936, מרכז מפא"י) שרת גדל בארץ ישראל. יהדותו התבטאה בתפיסתו הלאומית שלפיה היהודים הם לאום ומקומם, כמו יתר הלאומים, בארץ משלהם - ארץ ישראל. הוא ביטא בתפיסתו יחס אוהד לדת היהודית ולמסורת, אבל הדגיש את המעשה הציוני - בניית בית לאומי.

מקום בארץ ישראל: תל אביב הקטנה

משפחתו של שרת הייתה ממקימות תל אביב, העיר העברית הראשונה, בשנת 1909. בית הספר העל-יסודי הראשון של תל אביב היה 'הגימנסיה העברית', ששרת היה בן המחזור הראשון שלה. שרת התגורר בתל אביב, רוב משפחתו חייתה בה, והעיר היוותה בשבילו "נמל בית" לעשרות נסיעותיו אל מעבר לים בשירות היישוב העברי ומדינת ישראל.

לוי אשכול

ראש המחשלה השלישי (1895-1969)

איש הכלכלה והאוצר

לוי אשכול נולד בשנת 1895 בכפר אוראטוב שבאוקראינה למשפחת שקולניק. הוא למד ב'חדר' ולאחר מכן בגימנסיה העברית בוויילנה.

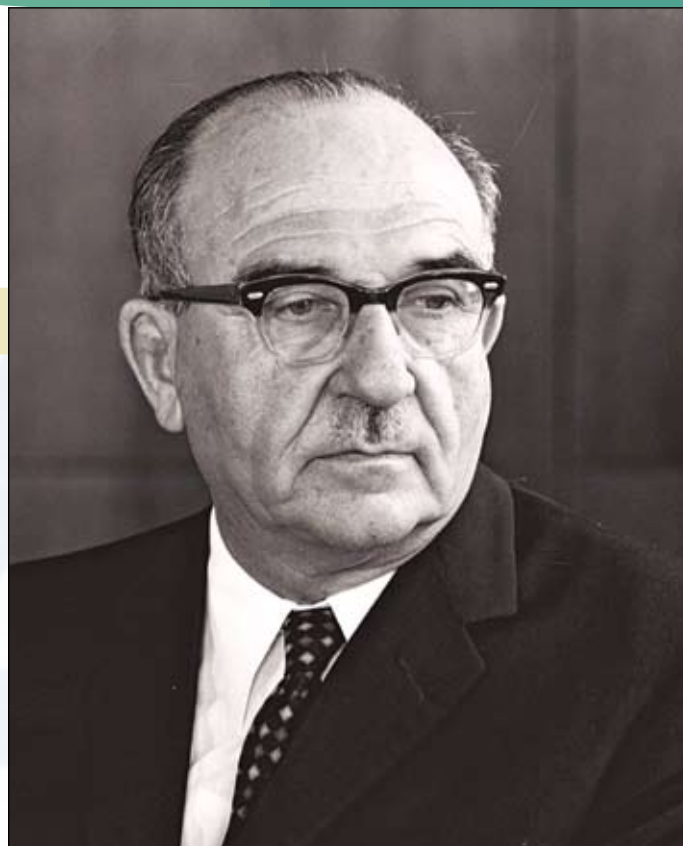
לארץ ישראל עלה בשנת 1914, בסוף העלייה השנייה ומעט לפני מלחמת העולם הראשונה. לקראת סיום המלחמה התגייס אשכול לגדוד העברי שהוקם בצבא הבריטי. לאחר המלחמה,

בשנת 1920, היה אשכול ממקימי קיבוץ דגניה ב' - קיבוץ שבו חי שנים רבות. באותה שנה נמנה גם עם מקימי 'הסתדרות העובדים בארץ-ישראל'. במהלך שנות העשרים היה ממנהיגי תנועת הפועלים ונציגה בקונגרסים הציוניים.

בשנת 1937 יזם אשכול את הקמתה של 'מקורות', חברת המים העיקרית של היישוב היהודי וכיום חברת המים הלאומית של מדינת ישראל, ועמד בראשה עד שנת 1951. בין 1940 ל-1948 היה חבר מטה ה'הגנה' ובמסגרתו היה אחראי לרכש ולציוד.

בסוף מלחמת העצמאות, בשנת 1949, נבחר אשכול לראש מחלקת ההתיישבות וגזבר הסוכנות היהודית. בתפקיד זה כיהן עד 1963. הייתה זו תקופה של תנופת התיישבות בכל רחבי הארץ. אשכול יזם את הקמתם של כ-400 יישובים חדשים במשך ארבע השנים הראשונות לקיום המדינה. בין יישובים אלה היו מושבי העובדים, עיירות הפיתוח וקיבוצים באזורי הגבול של המדינה. ברבים מהם ישבו עולים חדשים.

בשנים 1952-1963 כיהן אשכול כשר האוצר בממשלת ישראל ונאלץ להתמודד עם הקשיים הכספיים הגדולים של העלייה ההמונית מול משאביה המצומצמים של המדינה הצעירה. כדי להתגבר על הקשיים בשיכון העולים הרבים היה מיוזמי הקמת המעברות - שכונות זמניות לעולים שהבתים בהן היו עשויים עץ, פח ולעתים בד.

"אני מתפשר ומתפשר"

עד שאני משיג את מה

שאני רוצה."

במהלך שנות כהונתו הגיעה הכלכלה הישראלית משפל זה לשגשוג - צמיחה גדולה בצד אבטלה מצומצמת ופערים קטנים יחסית בין עשירים לעניים. חלק משגשוג זה יש לייחס לעולים הרבים, שהשתלבו במשק כעובדים וכצרכנים, אך השגשוג נבע גם ממדיניות השקעות מסודרת של הממשלה במשק המתפתח, שהנהיג אשכול.

בתקופתו כשר האוצר השקיעה מדינת ישראל בפיתוח התשתיות, התעשייה, משק המים והחקלאות. הוקמו תעשיות בערי הפיתוח והופנו משאבים רבים לחיזוקן. כמו כן, חוזקה ההתיישבות לאורך גבולות המדינה והוגבל הייבוא כדי להגן על התוצרת המקומית. משרדו של אשכול תמך בהסבה מקצועית של עובדים מענף שהפסיק להיות רווחי לענפים חדשים. כמו כן, הוא הנהיג שינוי כולל בחקלאות כך שתוכל להפיק יבולים גדולים יותר. היו אלו שנים של צמיחה מהירה ביותר במשק, למרות קשיי הביטחון והמשך גלי העלייה הגדולים לארץ.

בשנת 1963 התמנה אשכול לראש הממשלה ולשר הביטחון, עם

פרישתו השנייה של דוד בן-גוריון מראשות הממשלה. בין מהלכיו הראשונים: העלאת עצמותיו של מנהיג התנועה הרביזיוניסטית, זאב ז'בוטינסקי, ביטול המשטר הצבאי שהוטל על ערביי ישראל מאז הקמת המדינה וחיזוק הקשרים הביטחוניים עם ארצות הברית.

במהלך שנות השישים הוביל אשכול את בניית כוחו של צה"ל. בתקופה זו הידרדרו יחסיה של ישראל עם סוריה עד כדי איום במלחמה. עיקר הסכסוך נסב על ניסיונה של סוריה להטות אליה את מקורותיו של נהר הירדן, פעולה שהעמידה בסכנה את אספקת המים של ישראל. גם שכנותיה האחרות של ישראל עסקו בתקופה זו בביצור כוחן הצבאי.

המתח בין ישראל לשכנותיה הגיע לשיאו בשנת 1967. במהלך יום העצמאות באותה השנה סגר נשיא מצרים, גמאל עבד אל-נאצר, את מיצרי טיראן שבים האדום בפני שיט ישראלי. הוא הזרים כוח צבאי גדול לחצי האי סיני, ובתיאום עם מדינות ערביות נוספות התכונן למלחמה עם ישראל. במשך חודש, שכונה לאחר מכן 'תקופת המתנה', החלה ישראל בהכנות למלחמה במקביל למצור הצבאי המתהדק על גבולותיה. אלה גרמו לתחושת חרדה עמוקה. אשכול עשה כל שביכולתו להרגיע את החרדה, אך דימויו הציבורי כאיש פשרן יצר אווירה ציבורית שאילצה אותו להעביר את משרד הביטחון למשה דיין, שהיה הרמטכ"ל במבצע סיני. כעבור ימים אחדים, ב-5 ביוני 1967, פרצה מלחמת ששת הימים. צה"ל, שאותו הכין אשכול במשך חמש שנים לאפשרות של מלחמה, הביס את צבאות מצרים, ירדן וסוריה בשישה ימים תוך הישגים נכבדים.

מיד לאחר המלחמה הוביל אשכול את החלת החוק הישראלי על כל שטחה של ירושלים. ממשלתו קיוותה לפתיחת תהליך שלום עם מדינות ערב, אבל מסיבות שונות נכשל תהליך זה.

לוי אשכול נפטר ב-ח' באדר תשכ"ט, 26 בפברואר 1969, במהלך כהונתו כראש ממשלה, ונקבר בהר הרצל.

לוי אשכול ומורשת ישראל

אשכול מאפיין את הדור שעזב את היהדות הדתית לטובת הציונות וההשכלה. האירועים שעיצבו את השקפתו אירעו עוד בילדותו: הוא האזין למטיף ציוני בהיותו בן שמונה, והרגיש זעזוע עמוק עם מותו של הרצל בשנת 1904. מאפייני המעבר מיהודי דתי ליהודי משכיל בנערותו של אשכול היו דיבור ברוסית, הסרת כיסוי ראש, הפחתת הביקורים בבית הכנסת לשבתות בלבד וקיצור הטקסים הדתיים. כמו כן, ההכנות לבר-מצווה כללו לא רק לימודים לקראת קבלת עול מצוות ועלייה לתורה, אלא גם לימודי חול ורוסית. זהותו היהודית מבוססת על הציונות: העם היהודי הוא לאום הזקוק לבית לאומי כדי לשרוד ולהתקיים.

מקום בארץ - הקיבוץ דגניה ב'

הקיבוץ דגניה ב' שוכן בעמק הירדן סמוך לדגניה א', ליד יציאת הירדן מהכנרת. הוא נוסד בשנת 1920, בעלייה השלישית. אשכול היה חבר דגניה ב' בשנות העשרים והשלושים, ועם היבחרו לתפקיד ראש הממשלה בא לבקר במקום באחת מפעולותיו הראשונות לאות הזדהות עם מפעל ההתיישבות הקיבוצי.

גולדה מאיר

ראש המחשלה הרביעי (1898-1978)

אִישָׁה נַחְיָיָה

גולדה מבוביץ' נולדה בקייב, בירת אוקראינה, בשנת 1898. כשהייתה בת שמונה היגרה עם משפחתה לעיר מילווקי שבארצות הברית. בבית הספר היסודי בלטה מאוד ואף ארגנה סיוע לתלמידות עניות כדי לרכוש ספרי לימוד. גולדה רצתה ללמוד בבית ספר תיכון אף שהוריה חשבו שהיא יכולה להסתפק בחינוך יסודי. כתגובה לכך

היא ברחה מביתה לבית אחותה הגדולה. בבית אחותה נחשפה לפעילות פוליטית ערה והצטרפה למפלגת 'פועלי ציון', ששאפה להקים בארץ ישראל חברה שוויונית במנהיגות של פועלים.

בשנת 1921 עלתה לארץ ישראל והתגוררה תקופה קצרה בתל אביב, עד שהתקבלה לקבוצת מרחביה שבעמק יזרעאל. היא גרה שנתיים במרחביה, עבדה בעבודות שונות ונבחרה לוועד הקיבוץ. היא התגוררה בתל אביב ואחר כך עברה לירושלים.

בשנת 1928 נקראה מאיר לשמש בתפקיד מזכירת מועצת הפועלות, שתפקידה לדאוג לנשים העובדות בהסתדרות. באמצע שנות השלושים מונתה לוועד הפועל, המוסד העליון והחשוב ביותר של הסתדרות הפועלים בארץ ישראל. כעבור שנה נבחרה כחברה במזכירות הוועד הפועל. בשנים 1946-1948 פעלה מאיר רבות במסגרת המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית, מחלקה שהייתה אחראית ליחסי החוץ של התנועה הציונית. בין השאר נפגשה עם עבדאללה מלך ירדן. במהלך מלחמת העצמאות יצאה פעמיים בשליחות אל יהודי ארצות הברית כדי לגייס כספים למען מדינת ישראל הצעירה. בשתי הפעמים הצליחה בשליחותה מעל המצופה. כשחזרה משליחותה בארצות הברית מונתה לשגרירת ישראל במוסקבה.

בשנת 1949, אחרי הבחירות לכנסת הראשונה, מונתה מאיר לשרת העבודה,

"מנהיג שלא מהסס לפני
שהוא שולח את אומתו
לקרב, איננו מתאים
להיות מנהיג".

וכיהנה בתפקיד זה שבע שנים. בתקופה זו הובילה את עיצובה של מדיניות התעסוקה במדינת ישראל. היו אלה שנים קשות שבהן הגיעו לארץ עולים רבים מאוד. מאיר ואנשי משרדה השקיעו כל מאמץ כדי לצמצם את האבטלה ולשלב עולים חדשים במקומות עבודה. במקביל הובילו אנשי משרד העבודה, בהנהגתה של מאיר, חקיקה של חוקי עבודה מהמתקדמים בעולם לאותה התקופה. חוקים חשובים במיוחד היו 'חוק שעות עבודה ומנוחה', הקובע כי יום עבודה מונה שמונה שעות בלבד ולכל אחד מגיע יום חופשה בשבוע, ו'חוק חופשה שנתית', הקובע כי לכל העובדים מגיעים ימי חופשה שנתיים. מפעל חשוב נוסף שמאיר הובילה את הקמתו הוא 'הביטוח הלאומי'. מוסד זה מבטיח לתושבי ישראל תשלום בתקופה של אבטלה, לעת זקנה, בעת חופשת לידה וגם אם נפצעו או חלו ואינם יכולים לעבוד.

שנת 1956 מונתה מאיר לשרת החוץ בעקבות התפטרותו של שרת. בעשר שנות כהונתה בתפקיד זה התרחבו מאוד קשרי החוץ של ישראל. משרד החוץ בהנהגתה של מאיר פיתח קשרים עם מדינות באסיה ובאפריקה שזה עתה קיבלו את עצמאותן. מדינת ישראל סייעה למדינות אלו ביצירת תשתיות של מים ותחבורה וכן בפיתוח החקלאות. לצורך כך רתמה מאיר את המחקר הישראלי בתחום חקלאות באזורים מדבריים.

בפברואר 1969 נבחרה מאיר לראש ממשלת ישראל לאחר פטירתו של לוי אשכול בעת שכהן בתפקידו כראש ממשלה. תקופת כהונתה הראשונה הייתה תקופה של פריחה כלכלית וחברתית לאחר התרחבות ישראל במלחמת ששת הימים, אך גם תקופה קשה מבחינה ביטחונית: מצרים פתחה במלחמת התשה קשה בגבולה הדרומי של מדינת ישראל, שבה נהרגו חיילים רבים מדי שבוע בשבוע.

בשנת 1973, בזמן כהונתה כראש ממשלה, פרצה מלחמת יום הכיפורים, שהפתיעה את צה"ל ואת הנהגת המדינה. למרות סימני האזהרה הפתיעה ההתקפה המתואמת של מצרים וסוריה את הכוחות הלוחמים, את הפיקוד ואת הממשלה. בימי הלחימה הראשונים ספגה ישראל מפלות קשות, ואף שבסופו של דבר התגבר צה"ל וניצח בקרבות הוא ספג אבדות רבות.

מאיר הושפעה קשות מתוצאות המלחמה ומההפתעה שהונחתה על מדינת ישראל. כראש ממשלה חשה אחריות. אמנם ועדת אגרנט, שחקרה את מחדלי המלחמה, לא הטילה אחריות על הדרג המדיני ובכלל זה על מאיר, אבל היא כראש ממשלה חשה אשמה. מספר חודשים לאחר המלחמה ובניגוד לחבריה בהנהגה, התפטרה מראשות הממשלה.

גולדה מאיר נפטרה ב-ח' בכסלו תשל"ט, 8 בדצמבר 1978, ונקברה בהר הרצל, ירושלים.

גולדה מאיר ומורשת ישראל

מאיר גדלה בבית מסורתי. תפיסתה החילונית התיצבה בתקופת התבגרותה בארצות הברית. מכל הנשיאים וראשי הממשלה היא מייצגת את "היהודי הנודד", האומר: "עד כאן, מעתה אנחנו צריכים מדינה כדי להפסיק לנוע ממקום למקום". אמנם היא גדלה בחברה שבה לא הייתה שנאת יהודים (ארצות הברית), אבל במקום שבו נולדה וחיה בשנות הילדות הראשונות (אוקראינה) חוותה שנאה אנטישמית. מאיר נהגה להדגיש את הרגש היהודי ("נפש יהודי הומייה") ואת הסמלים היהודיים.

מקום בארץ ישראל - קיבוץ רביבים

קיבוץ רביבים שוכן במועצה אזורית רמת נגב, בין באר שבע למצפה רמון. נוסד ב-1943 במסגרת שלושת המצפים בנגב. בקיבוץ רביבים חיה בתה של גולדה מאיר. גולדה עצמה עברה לחיות בקיבוץ לאחר התפטרותה מראשות הממשלה, ולאורך שנים רבות ראתה בו את ביתה השני.

יצחק רבין

ראש המחשלה החמישי (1922-1995)

בן הארץ, רודף שלום

יצחק רבין נולד בשנת 1922 בירושלים. בגיל צעיר עבר עם משפחתו לתל אביב. רבין למד ב'בית חינוך לילדי עובדים', בית הספר של תנועת הפועלים. בגיל 15 החל את לימודיו בפנימייה החקלאית 'כדורי' שליד כפר תבור. בשנת לימודיו הראשונה נפטרה אמו.

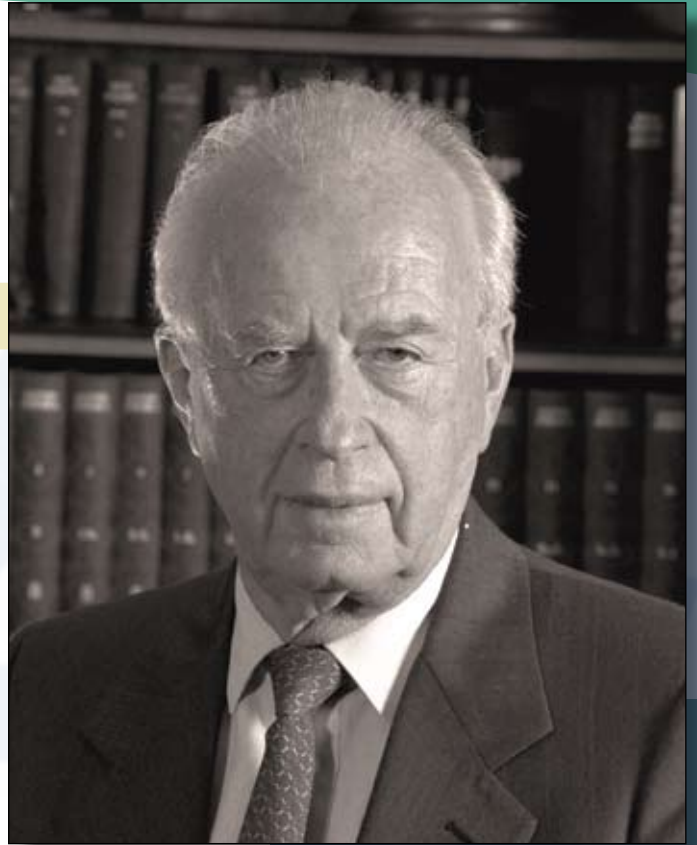
בשנת 1941 היה רבין מראשוני המתגייסים

לפלמ"ח (פלוגות מחץ). במסגרת שיתוף הפעולה בין הפלמ"ח לצבא הבריטי פעלה המחלקה שאליה השתייך רבין במבצע על אדמת לבנון, שהייתה נתונה לשלטון צרפתי. שנתיים לאחר גיוסו מונה רבין למפקד מחלקה. באותה שנה פגש את לאה, לימים אשתו. הוא המשיך בשירותו בפלמ"ח בתפקידים פיקודיים, ובאוקטובר 1947 מונה לקצין המבצעים של הפלמ"ח.

במהלך מלחמת העצמאות מונה רבין למפקד חטיבת הראל, שלחמה משער הגיא בואכה לירושלים הנצורה, ולאחר פתיחת הדרך, בעקבות מבצע נחשון, הגן עליה וניסה להבטיח, ללא הצלחה, כי תישאר פתוחה.

בשנת 1948, לאחר הקמת המדינה והקמת צה"ל, מונה רבין לקצין המבצעים של חזית הדרום. רבין השתתף בשיחות שביתת הנשק בין ישראל למצרים. מאוחר יותר מונה למפקד חזית הדרום. עם תום המלחמה המשיך להתקדם בצה"ל ומילא כמה תפקידים, ביניהם אלוף פיקוד הצפון, ראש אגף המבצעים וסגן הרמטכ"ל.

בשנת 1963 התמנה רבין לרמטכ"ל השביעי של צה"ל. במהלך כהונתו, ביוני 1967, התרחשה מלחמת ששת הימים. במלחמה זו כבש צה"ל את רמת הגולן, יהודה ושומרון, רצועת עזה וחצי האי סיני. בעמדו לפני הכותל המערבי פנה הרמטכ"ל רבין לחיילים ואמר: "העם כולו מצדיע לכם באהבה ובגאווה על הניצחון המכריע שהבאתם לנו [...] הלחימה הייתה אכזרית וקשה. רבים מחברינו לנשק נפלו, אך קרבנם לא היה לשווא...". אחרי שסיים את תפקידו

"אנו יוצאים היום
למלחמה שאין בה
הרוגים ופצועים ולא
דם ולא סבל; וזו
המלחמה היחידה
שתענוג להשתתף בה -
המלחמה על השלום."

כרמטכ"ל והשתחרר מצה"ל התמנה רבין לתפקיד שגריר ישראל בארצות הברית. עם חזרתו לישראל הצטרף למפלגת העבודה.

בשנת 1974, לאחר מלחמת יום הכיפורים והתפטרות ראש הממשלה גולדה מאיר, נבחר רבין בפעם הראשונה לראשות הממשלה. במהלך כהונתו בתפקיד זה נחתם הסכם הביניים עם מצרים בעקבות מלחמת יום הכיפורים. כמו כן, בתקופה זו יצא צה"ל לאחת מפעולות הלחימה בטרור המפורסמות ביותר שלו - 'מבצע יונתן', לשחרור בני הערובה הישראלים שנחטפו לאוגנדה. בשנים אלו התרחבה ההתיישבות היהודית ביהודה ושומרון ובחבל עזה. בדצמבר 1976 התפטר רבין מראשות הממשלה בעקבות משבר שהתגלע בינו לבין המפלגות הדתיות. חודשים מספר מאוחר יותר התפטר רבין גם מראשות מפלגתו, המערך, והסיר את מועמדותו לראשות הממשלה עקב גילוי עיתונאי על חשבון במטבע זר שהיה שייך לרעייתו לאה ונגד את חוקי המדינה באותה עת. בשנת 1984 הוקמה ממשלת אחדות לאומית. רבין נתמנה לשר הביטחון שלה וכיהן בתפקיד גם כשפרצה האינתיפאדה בשנת 1987.

בשנת 1992 ניצחה מפלגת העבודה בראשותו של רבין בבחירות והוא היה לראש הממשלה בפעם השנייה. בתקופת כהונתו זו פעל רבין להגיע להסכם שלום עם הפלסטינים. לאחר שיחות חשאיות בין גורמים ישראלים ופלסטינים נחתם 'הסכם אוסלו', הצהרת עקרונות שהעניקה לפלסטינים שלטון עצמאי בחלק משטחי יהודה ושומרון וחבל עזה לתקופה של חמש שנים.

כמה חודשים לאחר מכן נחתם הסכם השלום בין ישראל לירדן בנקודת גבול בערבה. כעבור שנה נחתם הסכם אוסלו ב', שקבע כי ישראל תיסוג משבע ערים בגדה וכי ייערכו בחירות לבחירת הנהגה לרשות הפלסטינית.

חודשיים לאחר חתימת הסכם השלום עם ירדן הוענק לרבין פרס נובל לשלום, וכן לשמעון פרס וליאסר ערפאת. מדיניותו של רבין עוררה התנגדות רבה בקרב חוגי הימין הקיצוני. בצד הפגנות לגיטימיות נראו יותר ויותר גילויי הסתה.

במוצאי שבת, י"ב בחשוון תשנ"ו, 4 בנובמבר 1995, הגיע רבין לנאום בעצרת שנערכה בכיכר מלכי ישראל שסיימתה "כן לשלום - לא לאלימות". בתום העצרת נרצח רבין בידי יגאל עמיר.

יצחק רבין ומורשת ישראל

רבין, יליד הארץ, גדל בבית יהודי-חילוני-סוציאליסטי. המורשת היהודית בחינוכו התמקדה בשילוב בין לימודי תנ"ך ובין לימודים להכרת הרעיון הציוני-סוציאליסטי. כשבגר, באה לידי ביטוי המורשת היהודית בבניית צבא עברי - בפלמ"ח ומאוחר יותר בצה"ל. רבין ראה בכוח עברי הכרח לקיום יהודי עצמאי בארץ משלנו. את חזון השלום שלו הוא ביטא בעזרת פסוקים מהמקורות. למשל, את הנאום בכנסת לאישור הסכם השלום עם ירדן סיים בדברי הנביא ישעיהו, "מה נאוו על ההרים רגלי מבשר, משמיע שלום מבשר טוב, משמיע ישועה".

מקום בארץ ישראל

'כדורי' הוא בית ספר חקלאי השוכן למרגלות הר התבור. נוסד בשנת 1933. בבית ספר זה למדו תלמידים שרצו להגשים את הרעיון הציוני של התיישבות חקלאית בארץ ישראל. רבין למד והתחיל את פעילותו הצבאית במוסד זה.

מנחם בגין

ראש המחשלה השישי (1913-1992)

חסורת אבות ואחדות ישראל

מנחם בגין נולד בשנת 1913 בעיר בריסק שבפולין. כשהיה בן שנה פרצה מלחמת העולם הראשונה. בסוף המלחמה התחיל ללמוד ב'חדר', וכעבור שנה החליט אביו להעבירו לבית ספר יהודי-דתי. כשהיה נער הוקם בעירו סניף של 'השומר הצעיר', תנועת נוער ציונית. האב ושלוש ילדיו הצטרפו לתנועה,

אך כעבור שנה עזבו לאחר שהתנועה הפגינה זיקה לערכי הסוציאליזם.

בגיל 16 החל בגין את פעילותו רבת השנים בתנועת הנוער של המפלגה הרוויזיוניסטית בית"ר (ברית יוסף תרומפלדור). העיקרון המרכזי של בית"ר קבע כי התנועה הציונית צריכה להכריז בגלוי כי מטרתה להקים מדינה עברית ריבונית בארץ ישראל לאלתר. בגין הצטרף לתנועת בית"ר בזמן לימודיו בגימנסיה הפולנית. כשסיים את לימודיו כבר עמד בראש סניף בית"ר בעירו במשך שנה.

בשנת 1935 החלה בית"ר בארגון עלייה בלתי לגאלית (בלתי חוקית), עלייה שנקראה 'אף-על-פי'. בגין היה מעורב בארגון עלייה זו בפולין. במהלך פעילותו פגש את עליזה ארנולד, וכעבור שנתיים, בשנת 1939, נישאו שניהם במדי בית"ר. באותה שנה התמנה בגין לנציב (ראש) בית"ר בפולין.

בספטמבר 1939, עם פלישת גרמניה לפולין, החליטו בני הזוג בגין להימלט מוורשה במטרה לעלות לארץ ישראל. בעקבות ההפגזות הופסקה נסיעת הרכבת שבה נסעו. הם החליטו לנטוש את הרכבת, ובמשך שבוע ימים צעדו בדרכי עפר לכיוון ליטא, שהייתה נתונה לשלטון סובייטי. באותו זמן הגיעו מהארץ סרטיפיקטים (אישורי עלייה), שאחד מהם היה מיועד לבגין. בגין לא רצה לעזוב את חברי התנועה בגולה, ולכן ויתר על אישור העלייה.

בשנת 1940 נעצר בגין ונשפט לשמונה שנות מאסר ב"עוון" פעילות ציונית. עם פלישת הגרמנים לברית המועצות הוא שוחרר והצטרף לצבא שבראשו

"המלחמה היא נמנעת,
השלום הוא בלתי נמנע".

עמד הגנרל הפולני אנדרס. בשנת 1942 הגיע בגין עם יחידות צבא זה לארץ ישראל. מעט אחרי שהגיע לארץ סיים את שירותו בצבא. הוא נפגש עם אשתו ובני הזוג עברו להתגורר בירושלים.

בשנת 1943, כשנה לאחר שהגיע לארץ ולאחר שהשתחרר מהצבא הפולני, מונה בגין למפקד ארגון האצ"ל (ארגון צבאי לאומי). חודשים ספורים אחר כך, בשנת 1944, הודיע על חידוש 'המרד' בבריטים. עם הכרזת המרד החלו אנשי האצ"ל בפעולות צבאיות נגד הבריטים. הפעולה המפורסמת ביותר הייתה פיצוץ מלון 'המלך דוד' בירושלים, ששימש מפקדה של הצבא הבריטי.

ביוני 1948, עם הקמת המדינה, חתם בגין על הצטרפות אנשי האצ"ל לצה"ל. לאחר הקמת המדינה ייסד את מפלגת 'חירות' ועמד בראשה למן הבחירות הראשונות. בגין כיהן כחבר כנסת מהכנסת הראשונה ועד לכנסת העשירית.

בשנת 1977 נבחר בגין לראש הממשלה לאחר כמעט 30 שנה שבהן עמד בראש האופוזיציה בכנסת. בתפקידו זה **חתם על חוזה השלום עם מצרים** בשנת 1979, וקיבל, יחד עם נשיא מצרים, אנואר סאדאת, את **פרס נובל לשלום**. בעקבות חתימת חוזה השלום עם מצרים נסוגה מדינת ישראל מכל שטחו של חצי האי סיני. כראש ממשלה ושר בטחון, בגין תמך במפעל התנחלויות מעבר לקו הירוק. כשר ביטחון הורה בשנת 1981 להפציץ את הכור האטומי בעיראק. באותה שנה הוליך את הליכוד לניצחון נוסף בבחירות לכנסת והקים את ממשלתו השנייה. כעבור שנה יזמה ממשלתו את מבצע 'שלום הגליל' ('מלחמת לבנון הראשונה'), שבמהלכה נכנס צה"ל לשטח לבנון. מבצע זה עורר ויכוח ציבורי בשל הדרך שבה התנהל ותוצאותיו השנויות במחלוקת. פחות משנה לאחר פרוץ המלחמה פרש בגין מפעילות ציבורית והסתגר בביתו.

מנחם בגין נפטר ב-ד' באדר ב' תשנ"ב, 9 במארס 1992, ועל פי בקשתו נקבר בהר הזיתים שבירושלים, ולא בחלקת גדולי האומה בהר הרצל.

מנחם בגין ומורשת ישראל

בגין מייצג בתפיסת עולמו את מסורת האבות כנקודת מוצא. לעם היהודי יש מורשת עתיקה של גבורה וסבל, שהאמונה בקדוש ברוך הוא עומדת במרכזו. הציונות היא תנועה לאומית של יהודים שתפקידה לחדש את ימי העצמאות הקדומים - ממלכת דוד ושלמה. עמידה על כבודנו ותחושת שותפות הגורל הם רכיבים חשובים ביותר בבניית מדינת ישראל ויחסיה עם המדינות האחרות. בגין ראה בכל היהודים "אחים", ולא הבדיל בין הזרמים השונים.

מקום בארץ ישראל - ירושלים

בגין חי שנים רבות בירושלים. בשנת 1980 חוקק בכנסת את חוק ירושלים, המעגן את שייכותה הנצחית של ירושלים המאוחדת לעם ישראל ולמדינת ישראל. בגין היה הראשון שביקר בכותל המערבי עם היבחרו לראש הממשלה כדי להודות לבורא עולם.

הפעלות לתלמידים

מטרות כלליות

1. הצגת הביוגרפיה של האישים ותולדות היישוב היהודי ומדינת ישראל בצורה נגישה וחויייתית לתלמידים.
2. הבנת עולמם הערכי והיהודי של האישים, דרך השוואה והצפת דילמות הרלוונטיות לתקופתנו.
3. יצירת חיבור רגשי בין התלמידים לסיפוריהן של הדמויות על ידי בחינת נושאים הקרובים לעולמם הרגשי - ילדות ונערות, משפחה, חוויות מבית הספר, יחסי חברות ועוד.

א. הפעלות העוסקות בביוגרפיה של הדמויות - ידע והבנתו

הערה: כתיבת ההנחיות לאורך הפעילות נעשית בלשון זכר עקב מגבלות השפה העברית. הכוונה היא כמונח לשני המינים.

1. גרפים של מנהיגות

מטרת הפעילות: היכרות מזווית אחרת עם ביוגרפיות של מנהיגים ודיון במשמעותו של מושג המנהיגות.

שלב א' - ניתוח פועלו של ראש ממשלה או של נשיא

התלמידים יבחרו אירועים משמעותיים במהלך החיים של האישיות מתוך קורות החיים בחוברת. לאחר מכן יתאימו צבע מדבקה לכל פעילות/אירוע, למשל: צבע ורוד לפעילות/אירוע חינוכי-תרבותי, צבע כחול לפעילות/אירוע מפלגתי. את המדבקות ימקמו המשתתפים על גרף תוך התייחסות ל**ציר אופקי, המייצג את ציר הזמן** - כל שנתה מייצגת חמש שנים, ו**לציר אנכי, המייצג את עצמת המנהיגות של האישיות בכל אירוע** - כל שנתה מייצגת את עצמת המנהיגות (ראו דוגמה בהמשך).

לתשומת לב: חשוב להסביר את המושג 'עצמת מנהיגות' - עד כמה האישיות הייתה חשובה ומשמעותית ועד כמה השפיעה באותה עת, לדוגמה: באיזו מידה האישיות בנתה את התפקיד ובאיזו מידה היא "הונחתה" לתוכו? כמה אנשים היא ניהלה? כמה אנשים הושפעו ממעשיה? האם ההשפעה הייתה רק בישראל או גם בחו"ל?

בנקודה זו אפשר גם לכוון לתחקור ההורים/הסבים/הסבתות, שישאלו אותם איך אותה אישיות נתפסת בזיכרונם, והאם הם זוכרים לפחות דבר אחד שעשתה או אמרה.

דוגמה להפעלת גרף מנהיגות

1. קראו את קורות החיים.
2. בחרו אירועים משמעותיים במהלך החיים של המנהיג/ה.
בחרו צבע מדבקה מתאים לסוג האירוע שבחרתם על פי המפתח הזה:
מדבקה **כחולה** - אירוע בעל אופי לאומי
מדבקה **אדומה** - אירוע בעל אופי מפלגתי
מדבקה **צהובה** - אירוע בעל אופי ביטחוני
מדבקה **סגולה** - אירוע הקשור לחינוך או לתרבות
מדבקה **ירוקה** - אירוע הקשור בהתיישבות
מדבקה **ורודה** - אירוע אישי או משפחתי
4. כתבו כותרת לכל אירוע והוסיפו הערות חשובות.
5. מקמו את האירועים תוך התייחסות ל:
  - א. ציר אופקי - ציר הזמן (כל שנתה מייצגת חמש שנים).
  - ב. ציר אנכי - ציר המייצג את עצמת המנהיגות לדעתכם (כל שנתה מייצגת את עצמת המנהיגות של המנהיג/ה באותו אירוע כפי שאתם תופסים אותה).

גרף פעילות

1830 1835 1840 1845 1850 1855 1860 1865 1870 1875 1880 1885 1890 1895 1900 1905 1910 1915 1920 1925 1930 1935 1940 1945 1950 1955 1960 1965 1970 1975 1980 1985 1990 1995 2000

שלב ב' - דיון: השוואה בין פועלים של המנהיגים לאור התקופה

כל הקבוצות יציגו את הגרפים - יתלו אותם על הלוח או יניחו אותם על הרצפה. **לתשומת לב:** אין הכרח שהקבוצות יציגו את עבודותיהן בצורה מסודרת, אבל בכל פעם שהמורה ירצה דוגמה הוא יבקש מהקבוצות להציג אותן, למשל: למי יש נקודה צהובה מעט לפני השיא, מהו האיורע ומהו הרקע. התלמידים אינם אמורים להכיר את כל המנהיגים; מספיק שיכירו את המנהיג שבחרו למשימה. שאר התלמידים יעזרו בנייתוח המשותף של מושג המנהיגות ושל השפעת התקופה על דרכי המנהיגות. המורה יכוון להתבוננות בדברים הבולטים בגרף - צבע ומבנה, ויבקש מהתלמידים להביא דוגמאות מהמנהיגים שעסקו בהם בעבודתם.

שאלות לדיון

1. מה מאפיין מנהיג בתחילת דרכו?
2. אילו משפטים שאמרו מנהיגים רלוונטיים גם היום?
3. אילו מעשים שעשו מנהיגים גורמים לכם לפעול ולקבל אחריות?

2. פעילות המאפיינים המשותפים

מטרת הפעילות: פעילות זו יכולה לשמש פעילות פתיחה לכל דמות הנלמדת במסגרת התכנית. הכיתה מתחלקת לקבוצות וכל קבוצה לומדת על אחת הדמויות. הפעילות מבוססת על מאפייני הדמויות: כאלו שנולדו בארץ, שמתו מוות לא טבעי, שהיה להן קשר לחימה במסגרת צבאית, שהייתה להן קריירה פוליטית, שעלו בעלייה השנייה וכו'. מתכונת הפעילות דומה לזו של המשחק "הרצל אמר...", שלפיה על התלמידים לבצע את ההוראה רק כשהמורה אומר "הרצל אמר...". בפעילות זו תהיה ההוראה: "מלך ההיסטוריה אמר...". בכל פעם יציג המורה תכונה המשותפת לכמה דמויות ו/או האופיינית לדמות אחת. התלמידים שהתכונה מייצגת אותם יבצעו משימה שהמורה ידרוש, כמו לעמוד על רגל אחת או למחוא כף. דוגמאות: "כל מי שעלה לארץ בגיל מאוחר ימחא כף"; "כל מי שעסק בלימוד השפה העברית יעמוד על רגל אחת".

שאלות לדיון

1. למה לכל כך הרבה מנהיגים שלנו יש עבר צבאי? הביאו דוגמאות לתחומים אחרים שבהם עסקו המנהיגים בתחילת דרכם. האם למנהיג שהיה איש צבא יש סיכוי גדול יותר להצליח בתפקיד המנהיגות? עד כמה מסייע תפקיד חינוכי להצלחה בתפקיד מנהיגותי לאומי?
2. מדוע כמעט כל המנהיגים לא נולדו בישראל? אפשר להשוות למדינות אחרות (בארצות הברית, למשל, אדם שלא נולד בה אינו יכול להיבחר לנשיאות).

3. 'בינגו' תוצרת טעחית

משחק הבינגו המוכר לכולנו מעוצב בידי התלמידים בהתבסס על הידע שלהם.

שלב א'

הכיתה תקבל חומרי לימוד על נשיאים ועל ראשי ממשלה מתוך החוברת. הכיתה תתחלק לזוגות. כל זוג יבחר על פי הידע שלו שלושה מושגים או שמות מתוך החוברת (אפשר לבחור רק חלק מהאישים) ויכתוב הגדרה קצרה, עד עשר מילים, על פי הדוגמאות למטה. המורה יקבל את השמות ואת ההגדרות וירשום רק את השמות על הלוח. בסוף שלב זה יירשמו על הלוח כ-45 מושגים/שמות.

שלב ב'

כל תלמיד יקבל 'דף בינגו' ריק וירשום באקראי מושגים במשבצות, כמו המספרים בדף בינגו רגיל. המורה יתחיל את המשחק ויקרא את אחת ההגדרות. התלמידים יענו ויסמנו את המושגים על הדף האישי שלהם. הראשון שסימן את כל המושגים - הוא הזוכה. דוגמאות למושגים ולהגדרות המתאימים למשחק:

העלייה השנייה - בעלייה זו עלו לארץ דוד בן-גוריון, משה שרת, יצחק בן-צבי ולוי אשכול.

הצהרת בלפור - הישגו המדיני הגדול ביותר של חיים ויצמן בשנת 1917.

חוק הביטוח הלאומי - נהגה ונחקק בתמיכתה של ראש הממשלה גולדה מאיר, ומבטא את דאגת החברה לפרטים בשעת מצוקה.

מלחמת ששת הימים - במלחמה זו היה לוי אשכול ראש הממשלה, יצחק רבין - הרמטכ"ל ועזר ויצמן - סגן הרמטכ"ל.

מנחם בגין - לאחר ששירת בצבא הפולני, פיקד על ארגון האצ"ל.

'הציונות כגזענות' - החלטה שחיים הרצוג קרע לגזרים באו"ם.

דוגמה לדף בינגו ריק

4. סוגים שונים של חידות וכתבי חידה

חידונים הם כלי מצוין ליצירת מתח ועניין אצל תלמידים. החידונים וכתבי החידה המפורטים מטה הם דוגמאות להפעלת התלמידים בצורת תחרות בין יחידים או בין קבוצות. בשני המקרים יש צורך בפתרון על הלוח. על בסיס דוגמאות אלו יתאפשר ליצור עם התלמידים כתב חידה/חידון משלהם.

חידה א'

ביד אחת החזיק אצטון,
ובשנייה הנהיג בגאון,
וכשסוף-סוף התגשם החלום
הוא נבחר להיות הראשון.

1. על מי מדובר בקטע?
2. מה הקשר בין אישיות זו לאצטון? ציינו לפחות שני מוסדות הקשורים לפעילותו המדעית.
3. באיזה תפקיד נבחר להיות הראשון? ציינו מוסד לאומי נוסף שבו כיהן בתפקיד דומה.

תשובות

1. חיים ויצמן
2. במהלך מלחמת העולם הראשונה פיתח תהליך לייצור אצטון. מוסדות הקשורים לפעילותו המדעית הם האוניברסיטה העברית בירושלים, מכון ויצמן ומכון זיו (יתקבלו גם התשובות: משרד הצי הבריטי ואוניברסיטת ז'נבה).
3. נשיא המדינה. כיהן לפני כן כנשיא ההסתדרות הציונית העולמית והסוכנות היהודית.

חידה ב'

את כל חייו הקדיש למדע,
תהליכים שאיש לא ידע
הוא חקר וגילה,
ונבחר לתפקידו כמספר ארבע.

1. על מי מדובר?
2. אילו תהליכים הוא גילה?

תשובות

1. אפרים קציר.
2. גילוי אפשרויות השימוש באנזימים מקובעים.

חידה ג'

הייתי שר החינוך הראשון של מדינת ישראל, ובשנת 1963 נבחרתי לכהן כנשיאה השלישי. מי אני?

תשובה

זלמן שז"ר.

חידה ד'

כשכיהנתי כשגריר ישראל באו"ם, נאמתי נאום מזהיר נגד ההחלטה שהציונות היא תנועה גזענית. כעבור כמה שנים נבחרתי לנשיאה השישי של מדינת ישראל. מי אני?

תשובה

חיים הרצוג.

5. משחק רביעיות

הוראות הפעלה: הכיתה מתחלקת לקבוצות בנות שלושה-ארבעה תלמידים. כל קבוצה מקבלת חפיסה עם שמונה 'רביעיות' - חפיסה מלאה. מערבבים את הקלפים, מחלקים לכל תלמיד ארבעה קלפים, ואת הקלפים הנותרים משאירים בערמה.

התחלת המשחק: כל תלמיד בתורו (סבב עם כיוון השעון) מבקש מתלמיד אחר קלף היכול להשלים 'רביעייה'. תחילה הוא שואל על נושא הרביעייה, ואם נענה בחיוב - הוא שואל על קלף מסוים. אם הוא משיג קלף, הוא יכול להמשיך ולשאול תלמיד אחר; אם הוא נענה בשלילה - הוא לוקח קלף מהערמה. תלמיד שאין בידו קלפים יכול לקחת מהערמה קלף אחד.

סיום המשחק: כל הרביעיות מצויות אצל התלמידים. המנצח/ת - בעל מספר הרביעיות הגדול ביותר.

ראשי ממשלות

ראש הממשלה
הראשון
שחתם על
הסכם שלום

דוד בן-גוריון
גולדה מאיר
יצחק רבין
מנחם בגין

ראשי ממשלות

נרצח
בזמן
כהונתו כמחאה
על
השליט
התליך

דוד בן-גוריון
גולדה מאיר
יצחק רבין
מנחם בגין

ראשי ממשלות

האישה
היחידה עד כה
שכיהנה
בתפקיד זה

דוד בן-גוריון
גולדה מאיר
יצחק רבין
מנחם בגין

ראשי ממשלות

ראש הממשלה
הראשון -
הכריז על
הקמת המדינה

דוד בן-גוריון
גולדה מאיר
יצחק רבין
מנחם בגין

נשיאים

הנשיא
השביעי של
מדינת ישראל

חיים ויצמן
חיים הרצוג
זלמן שז"ר
עזר ויצמן

נשיאים

הנשיא
השלישי של
מדינת ישראל

חיים ויצמן
חיים הרצוג
זלמן שז"ר
עזר ויצמן

נשיאים

הנשיא השישי
של מדינת
ישראל

חיים ויצמן
חיים הרצוג
זלמן שז"ר
עזר ויצמן

נשיאים

הנשיא
הראשון של
מדינת ישראל

חיים ויצמן
חיים הרצוג
זלמן שז"ר
עזר ויצמן

הישגי המדינה

השקעה במחקר מדעי והישגים רבים בפיתוח טכנולוגי

חינוך והשכלה

ביטחון

כלכלה

מדע וטכנולוגיה

הישגי המדינה

פיתוח כלכלה מודרנית ומתקדמת

חינוך והשכלה

ביטחון

כלכלה

מדע וטכנולוגיה

הישגי המדינה

על הגנה אורחי ישראל לנוכח איומים ביטחוניים

חינוך והשכלה

ביטחון

כלכלה

מדע וטכנולוגיה

הישגי המדינה

ידידה באנאלפיתיות ועלייה ברמת ההשכלה

חינוך והשכלה

ביטחון

כלכלה

מדע וטכנולוגיה

עליות

במהלך שנות ה-90, מיליון עולים מגיעים לאחד נפילת ברית המועצות

העלייה הראשונה

העלייה השנייה

העלייה הגדולה

עליית יהודי ברית המועצות

עליות

1948-1952, אוכלוסיית ישראל מכפילה את עצמה

העלייה הראשונה

העלייה השנייה

העלייה הגדולה

עליית יהודי ברית המועצות

עליות

1904-1914, הקמת המפלגות הראשונות בארץ-ישראל

העלייה הראשונה

העלייה השנייה

העלייה הגדולה

עליית יהודי ברית המועצות

עליות

1882-1903, הוקמו המושבות הראשונות

העלייה הראשונה

העלייה השנייה

העלייה הגדולה

עליית יהודי ברית המועצות

נשים בציונות

את הקימה
הנרייטה סאלד
תנה סנש
'השומר'

מניה שוחט

נשים בציונות

נשלחה
להונגריה בזמן
השואה לסייע
ליהודים

מניה שוחט

נשים בציונות

פעילה ציונית
- עמדה בראש
ארגון 'עליית
הנוער'

מניה שוחט

נשים בציונות

מראשי רשת
הריגול שפעלה
כנגד השלטון
התורכי

מניה שוחט

מנהיגים דתיים

הראשי
הראשון
בארץ-ישראל

הרב
הספרדי
הראשון

הרב בן ציון חי
מאיר עוזיאל

מנהיגים דתיים

הראשי
האשכנזי
בארץ-ישראל,
מאבות
הדתית

השייח' אמין טריף
הרב
הראשון
הציונות

הרב בן ציון חי
מאיר עוזיאל

מנהיגים דתיים

אחד ממנהיגי
הציונות הדתית
ותנועת 'בני
עקיבא'

השייח' אמין טריף
הרב' משה צבי נריה
הרב' אברהם יצחק
הכתן קוק

הרב בן ציון חי
מאיר עוזיאל

מנהיגים דתיים

מנהיג דרוזי
שפעל רבות למען
אורחי ישראל
הדרוזים

השייח' אמין טריף
הרב' משה צבי נריה
הרב' אברהם יצחק
הכתן קוק

הרב בן ציון חי
מאיר עוזיאל

אנשי רוח ותרבות

מגדולי הסופרים
היהודים בעת
החדשה, זוכה
פרס נובל לספרות
ב-1966
שמואל יוסף עגנון

אנשי רוח ותרבות

מגדולי המשוררים
והמחזאים
בישראל
חיים נחמן ביאליק
אליעזר בן יהודה
נתן אלתרמן
שמואל יוסף עגנון

אנשי רוח ותרבות

פעל רבות
להפיכתה של
השפה העברית
לשפה מדוברת
כחלק מהתחייה
הלאומית
חיים נחמן ביאליק
אליעזר בן יהודה
נתן אלתרמן
שמואל יוסף עגנון

אנשי רוח ותרבות

מגדולי המשוררים
היהודים בעת
החדשה, מכונה
'המשורר הלאומי'
חיים נחמן ביאליק
אליעזר בן יהודה
נתן אלתרמן
שמואל יוסף עגנון

זרמים בציונות - אישים

הציונות הדתית
בנימין זאב הרצל
אחד העם
זאב ז'בוטינסקי
הר"ר יצחק
יעקב ריינס

זרמים בציונות - אישים

הציונות
הרוויזיוניסטית
בנימין זאב הרצל
אחד העם
זאב ז'בוטינסקי
הר"ר יצחק
יעקב ריינס

זרמים בציונות - אישים

הציונות הרוחנית
בנימין זאב הרצל
אחד העם
זאב ז'בוטינסקי
הר"ר יצחק
יעקב ריינס

זרמים בציונות - אישים

הציונות המדינית
בנימין זאב הרצל
אחד העם
זאב ז'בוטינסקי
הר"ר יצחק
יעקב ריינס

ב. הפעלות בנושא אחריות ומחויבות

1. הפעלה - ילדות ונטורים (מתאים לשכבה ו')

מטרת ההפעלה: היכרות עם האירועים שהתרחשו בתקופת הנערות של דמויות שונות וניתוח אירועים אלה. היכרות זו תאפשר לתלמידים לבחון את הזדהותם עם הדמויות ולהיטיב להבין את השקפת עולמן.

שלב א' - מהי קבלת אחריות?

המורה מבקש מהתלמידים להביא דוגמאות שבהן הם או הוריהם קיבלו אחריות על הסביבה הפיזית או האנושית שבה הם חיים. אפשר להביא דוגמאות מעבודת שורשים או מסיפורים אחרים.

ניתוח הדוגמאות: מה המניע לקבלת האחריות? באיזו מידה הכוונה הראשונית הצליחה? האם יש תוצאות שליליות? האם יש לכם או להוריהם תחושה של "חוסר טעם" לאחר המעשה? האם אפשר לחנך לקבלת אחריות ולעודד תלמידים לקבל אחריות?

שלב ב' - לימוד והעמקה בסיפורי הדמויות

הכיתה מתחלקת לקבוצות או לזוגות. כל קבוצה מקבלת סיפור של דמות אחת (מהסיפורים שבהמשך). התלמידים עונים על השאלות הבאות בהתאם לדמות שבחרו:

1. מאיזו סיבה הדמות שבחרתם בחרה לקבל אחריות?
2. מה הייתה מטרת הארגון שבו הייתה חברה הדמות?
3. תארו את דרך פעולתה בארגון.
4. תארו התלבטות או מחלוקת שהייתה מעורבת בה.
5. על מי השפיעה פעולתה של אותה דמות?
6. ספרו על דבר אחד שלמדתם מהדמות לגבי החיים שלכם.

שלב ג' - מליאה

כל קבוצה מדווחת לכיתה על הדמות שלה על פי השאלות המנחות. שאלות לדיון מסכם:

1. עם איזו דמות אתם מזדהים?
2. למה חשוב לפעול בתוך ארגון? למה לא כדאי לפעול באופן פרטני?
3. באיזו מידה צריך או חשוב לעודד בני נוער לקבל אחריות במסגרת של ארגון?
4. באילו תחומים אתם הייתם רוצים להשפיע על המציאות או לשנותה?

משה שרת

לקראת סיום הלימודים בבית הספר החלו תלמידי המחזור הראשון של הגימנסיה העברית 'הרצליה' בתל אביב לתכנן את עתידם.

במסיבת פרידה לחברה שעזבה את הארץ לקהיר הצהיר אחד מהם: "אני מתכוון להפוך לפועל חקלאי. הארץ זקוקה לחקלאים יהודים, ולכן זה מה שאני אעשה לאחר שאסיים את בית הספר". דבריו הפתיעו את חבריו אבל גם משכו אותם: אמנם הם נערים משכילים ומבוססים ולכן יכולים לשאוף לחופש ולהשכלה גבוהה, אבל ארץ ישראל והעם היהודי זקוקים להם. אם לא יצטרפו למאמץ הכללי - כיצד יקום לתחייה העם היהודי?

כמה מהמשתתפים במסיבה התרשמו כל כך מהרעיון עד שהחליטו להירתם למשימה - לחיות למען הלאום. הם החליטו להקים ארגון שידאג שכל מה שיעשו לאחר סיום הלימודים לא יהיה רק למען עצמם אלא למען העם והארץ.

משה שרת היה מהנערים המקובלים במחזור הראשון והפך לאחד המרכזיים בשמונת החברים שהקימו את הארגון שנקרא 'ההסתדרות המצומצמת'. מדוע מצומצמת? כיוון שרק מעט מתלמידי המחזור הצטרפו לארגון זה. שרת וחבריו החליטו על מחויבות גמורה של החברים להחלטות שיתקבלו בהסתדרות המצומצמת. היא זו שתחליט מה יעשו בשנה הקרובה ולמעשה תכוון את חייהם בעתיד על פי הצרכים הלאומיים כפי שהם ראו אותם. כך החליטו במשותף שחלק מהחברים ילכו ללמוד מקצועות שנחוצים לתחיית העם היהודי בארץ ישראל. אחרים יצאו להכשרה חקלאית. הם לא הסתפקו בקשרים ביניהם וביקשו להשפיע גם על התלמידים הצעירים מהם וכינסו כמה פגישות בשיתוף הצעירים כדי להרחיב את שורותיהם.

החברים החליטו ששרת ילך ללמוד משפטים באיסטנבול דווקא, כיוון שהעם היהודי זקוק לעורכי דין יהודיים שיכירו היטב את חוקי הטורקים ששלטו אז בארץ.

שרת נסע לטורקיה והחל בלימודיו. ההסתדרות המשיכה להתקיים בקשר מכתבים רצוף תוך עדכון של החברים בדרכם, במעשיהם ובתכניות לעתיד. מלחמת העולם הראשונה, שפרצה כשנה לאחר הקמת ההסתדרות, פגעה בתכנוניהם הראשוניים. אבל החברים המשיכו לפעול יחד והיו מחויבים להחלטות המשותפות. בין השאר עסקו בהשגת נשק והעברתו למקומות יישוב שנזקקו לו. שרת, שהיה קצין בצבא הטורקי, הסתכן במיוחד בפעילות זו.

גולדה מאיר

הלימודים בבית הספר היסודי בעיר מילווקי לא עלו כסף - היה זה חינוך חינם. אבל לרבים מהתלמידים לא היו ספרי לימוד שכן על הספרים היה צורך לשלם והתלמידים היו עניים.

גולדה מאיר, שהייתה אז בת 11, החליטה שחייבים לתקן את המעוות. לה אמנם היו ספרים כיוון שמשפחתה הייתה יכולה להרשות לעצמה לקנותם, אבל גולדה הבינה את הקושי של ילדים שלהם לא היו ספרים. יחד עם חברתה הטובה גייסה תלמידות מבית הספר והסבירה להן את חשיבותה של קניית ספרים לתלמידים שאינם יכולים להרשות לעצמם את הרכישה. הן החליטו לעשות מגבית. לצורך כך הקימו את 'האגודה האמריקאית של אחיות צעירות' והכינו כרזות שהכריזו על אספה מיוחדת לגיוס הכספים הנחוצים.

גולדה הצעירה מינתה את עצמה ליושבת ראש האגודה ובתפקידה זה יצאה לשכור אולם מתאים. למרות גילה הצעיר הצליחה במשימה זו ויצאה עם חברותיה לחלק הזמנות לאירוע ברחבי הרובע שבו גרו. בתחילה צחקו לה חלק מהאנשים אבל לא מעטים נרתמו למשימה.

ביום המיועד התמלא האולם המושכר. גולדה עלתה על הבמה לשאת דברים. אף שאמה ביקשה ממנה להכין נאום ולקרוא אותו מהכתב, החליטה הילדה הצעירה לדבר "מהלב", בעל פה וללא הכנה. בדבריה היא הדגישה את חשיבותם של ספרי הלימוד ודיברה על כך שלכל הילדים - עניים ועשירים - מגיע ללמוד מספרים. נאומה היה ככל הנראה מרשים מאוד שכן האירוע דווח בעיתונות בעיר מילווקי אף בלוויית תמונתה של הילדה גולדה.

האספה נרשמה כהצלחה. ילדים ומבוגרים תרמו לקניית ספרי הלימוד. אבל ההצלחה לא הסתכמה רק בכך: הוקמה קרן מיוחדת לקניית ספרי לימוד שהמשיכה להתקיים גם בשנים הבאות.

דוד בן-גוריון

הרעיון של תחיית עם ישראל בארצו לא היה זר בעיירה היהודית הקטנה פלונסק. הנערים בעיר שמעו עליו מהוריהם, בין שאלה התנגדו לו ובין שהצדיקו אותו. רבים מהנערים הוקסמו מהרעיון: עצמאות יהודית בארץ ישראל נראתה להם מטרה מצוינת. אבל מה נערים צעירים מעיירה יהודית קטנה במזרח אירופה יכולים לעשות כדי לקדם את הרעיון הזה?

קבוצה של נערים, **שדוד בן-גוריון** היה הצעיר בהם, החליטה שהיא חייבת לעשות משהו. הם הקימו אגודה בשם 'עזרא' - הסופר שהנהיג את שיבת ציון בתקופת בית שני. בהשפעת שמועות על מפעלו של אליעזר בן יהודה בירושלים החליטו חברי האגודה לדבר ביניהם רק עברית. זו לא הייתה משימה פשוטה: אמנם הם הכירו מילים עבריות מלימודי הקודש שלהם, מהתפילה ומהקריאה בתורה, אך לא בנו מעולם משפטים בעברית. מילים רבות היו חסרות להם והם התקשו להבין זה את זה. למרות זאת המשיכו במאמץ ודיברו ביניהם עברית בלבד.

בן-גוריון וחבריו לא הסתפקו רק בפעולה הפנימית ביניהם. הם החליטו להרחיב את השורות של מדברי העברית בעיר. הם עצמם באו ממשפחות עמידות יחסית ולכן המשיכו ללמוד ב'חדר' ובישיבה ולמדו מילים רבות בעברית וגם התאמנו בהבנת השפה. אבל הנערים העניים יותר סיימו את לימודיהם ב'חדר' אחרי שנה או שנתיים ולא ידעו די מילים עבריות כדי לדבר בשפה זו. לכן החליטו בן-גוריון וחבריו ללמד נערים עניים יותר עברית.

במשך כשנה הצליחו בן-גוריון וחבריו להגיע ל-200 נערים. הם פתחו כיתות לימוד לעברית אחרי שעות העבודה של הנערים ולימדו אותם עברית. המפעל היה מוצלח כל כך שהפחיד את ראשי העירייה, כיוון שבאותה תקופה הדיבור בעברית לא היה מקובל, וחבורת נערים גדולה כל כך החורגת מהמקובל הייתה עלולה להוות סכנה למנהיגי הציבור.

מנחם בגין

בפולין, בשנות השלושים של המאה העשרים, ניהלו היהודים אורח חיים מגוון מאוד מבחינת תנועות נוער, בתי ספר ומפלגות פוליטיות. משפחתו של מנחם בגין החלה את דרכה בתנועת הנוער 'השומר הצעיר', אך בשל התנגדות האב לרעיון השוויון בין כל בני האדם, עברו בני המשפחה לתנועת הנוער 'בית"ר'.

אחד העקרונות החשובים של תנועת בית"ר היה שהתנועה הציונית צריכה להכריז בגלוי כי מטרתה להקים מדינה עברית ריבונית בארץ ישראל. בשל עיקרון זה הצטרפו זאב בגין ושלושת ילדיו לתנועה.

מנחם היה בן 15 כשהצטרף לתנועה. בתקופה זו היה תלמיד בגימנסיה.

כשסיים מנחם את הגימנסיה בהצטיינות, כבר היה מפקד תנועת הנוער בית"ר במשך שנה. פעילותו בתנועה הייתה בניגוד לתקנון הגימנסיה, ואילו היה הדבר מתגלה, הוא היה מועמד לסילוק מן הגימנסיה. מנחם לא היה מוכן בשום פנים ואופן לוותר על התנועה, אף לא במחיר של הרחקה מהגימנסיה. תנועת בית"ר מילאה את כל עולמו. יום-יום, קיץ וחורף, הוא לבש את חולצת המדים החומה, והתייצב לעבודה בתנועה. מטרתו העיקרית בעבודתו הייתה שהמפלגה הרוויזיוניסטית, שבראשה עמד זאב ז'בוטינסקי ואליה השתייכה תנועת בית"ר, תזכה בבחירות לקונגרס הציוני. הקונגרס הציוני הוא הארגון של כל היהודים הציונים בעולם, ולפיכך נקבעה דרכה של התנועה הציונית על פי ההשקפה של מפלגת הרוב. בימים היה מנחם שקוע בעבודה משרדית, ובלילות הוא היה מדבר בפני הציבור, ועד מהרה נודע כנואם מסעיר ומרגש. מנחם היה לא גבוה במיוחד והיה רזה וחיזור כל כך, עד שלא אחת נראה כחולה שחפת, ושערות בלוריתו היו גולשות על מצחו. מרגע שהיה מתייצב על דוכן הנואמים, הוא היה נסוך ביטחון וכל שומעיו היו מרותקים לדבריו. בשנת 1932 שמע ז'בוטינסקי, מנהיג התנועה הרוויזיוניסטית, את מנחם נואם בפני קהל. הוא התפעל ממנו מאוד וחלק לו שבחים רבים. מאותה שעה רווחה הדעה שז'בוטינסקי רואה במנחם בגין את ממשיך דרכו במפלגה הרוויזיוניסטית.

2. נאומים שייזכרו לדורות

לאורך ההיסטוריה האנושית נאומים של מנהיגים עיצבו מציאות. למרות כל החידושים הטכנולוגיים, קסמן של המילים הנאמרות לא פג. חלק מהנאומים מבטאים אמת גדולה, חלקם מבוססים על אמירות נצחיות שנאמרו בעבר, וחלקם מעוותים את המציאות ואף מכילים שקרים. יש מנהיגים הזכורים לנו על פי נאומיהם. מרטין לותר קינג לדוגמה זכור לכולם בנאום "יש לי חלום". נאומים אחדים כללו ביטויים גופניים או צורניים שצרבו את מוחם של בני הדור, למשל: הנשיא חיים הרצוג קורע את נייר ההחלטה הרואה בציונות - גזענות. **מטרת ההפעלה:** ניתוח של נאום מאפשר להסביר הקשרים היסטוריים ולהעשיר את אוצר המילים. תרגול של נאומים יכול לחזק את יכולות הביטוי של תלמידים.

שלב א' - צפייה בנאום

1. מדוע מנהיגים נואמים? מדוע אין הם יכולים להעביר את המסר בהודעה לעיתונות או במיילים?
2. מה ההבדל בין נאום לבין הופעה של אומן או של להקה?

הקרינו בפני התלמידים את הנאום של חיים הרצוג באו"ם מתוך אתר 'יוטיוב':
<http://www.youtube.com/watch?v=wqCAG2tkUyw&feature=related>

שאלות לדיון

1. מה המסר שרצה הרצוג להעביר?
2. האם הדרך שבחר תורמת למסר?
3. מה הופך נאום לנאום טוב?

שלב ב' - קריאה מודרכת של נאום

- התלמידים מתבקשים לקרוא את הפסקאות מתוך הנאומים ולענות על השאלות האלו:
1. מה היה הרקע ההיסטורי ומה היו תגובות הציבור שנכח במקום? אפשר למצוא את התשובה באתרי האינטרנט.
  2. מה היה לדעתכם המסר העיקרי בנאום? סמנו משפטי מפתח.
  3. האם היה שימוש בסיפורים, בציטוטים, באנקדוטות וכו'? אם כן, הציגו אותם.
  4. בנאומים העוסקים בחברת מופת, אפשר לנסח תשובה של מתנגד/ים לנואם.

שלב ג' - כותבים נאום בקבוצה קטנה

כל קבוצה מתבקשת לכתוב נאום על נושא מחיי בית הספר או מהמציאות במדינה. אפשר לכוון את התלמידים לשני הנושאים המרכזיים בשכבות ז' ו-ח' - זהות יהודית ישראלית וחברה מתוקנת.

המשימה היא לכתוב נאום בן שתי דקות. כלי העזר לתלמידים:

1. חשבו מה **המסר** שלנו, מה אנחנו רוצים שהשומעים יבינו מהנאום:

מהי מטרת הנאום?

מה חשוב שיזכרו?

2. חשבו על **הדרך** שבה המסר יועבר:

חשוב לשמור על מבנה: פתיחה, אמצע וסוף.

כדאי מאוד לדבר באופן ממוקד ולא מפוזר.

רצוי לדבר בשפה ברורה.

כדאי להשתמש במשפטים קצרים.

כדאי להביא ציטוט או סיפור אחד לפחות.

חוש הומור חשוב מאוד.

3. בנאום מעבירים גם מסרים שאינם מילוליים וכדאי להשתמש בהם:

שפת הגוף: מבט ישיר והבעות פנים בהתאם לנושא

שימוש בתנועות ידיים ברורות ולא מוגזמות, תלוי בנושא

בחירת טון דיבור ושינויו בהתאם לתוכן

שלב ד' - חיפוש נאומים

המשימה: חיפוש נאום על פי נושא מוגדר: זהות יהודית-ישראלית או חברת מופת. התלמידים יכולים להציג את הנאום לפני הכיתה באופן שהוזכר למעלה (מסר, משפט מפתח, סיפור, תנועת גוף) או בדרך שהם בוחרים. אפשר לעודד את התלמידים להביע את דעתם על התוכן.

נאומים המתאימים לשכבה ז': זהות יהודית-ישראלית בעולם משתנה

1. חיים הרצוג - "הציונות איננה גזענות", נאום בפני עצרת האו"ם, 10 בנובמבר 1975

אדוני הנשיא,

סמלי הדבר שדיון זה, אשר עשוי להוות נקודת מפנה בייעודו של ארגון האומות-המאוחדות וגורם מכריע בהמשך קיומו האפשרי של ארגון זה, ייערך ב-10 בנובמבר. הלילה, לפני שלושים ושבע שנה, נרשם בהיסטוריה כקריסטאלנאכט - ליל הבדולח. היה זה הלילה ב-1938 שבו פתחו חיילי פלוגות הסער הנאצים של היטלר בהתקפה מתואמת על הקהילה היהודית בגרמניה, שרפו את בתי הכנסת בכל עריה והבעירו מדורות ענק מספרי הקודש, מגילות הקודש וספרי תנ"ך ברחובות. היה זה הלילה שבו הותקפו בתים יהודיים וראשי משפחות נחטפו, רבים מהם ללא שוב. היה זה הלילה שבו חלונות בתי העסק והחנויות היהודיים נופצו, כשהם מכסים את רחובות גרמניה בשכבה של זכוכית שבורה, נראתה כמיליוני חתיכות בדולח, שנתנו ללילה ההוא את שמו [...]

אכן, הולם הוא, אדוני הנשיא, שדיון זה, שהוא מזימה להסיט את המזרח התיכון מצעדיו לקראת שלום, ושנערך באווירה אנטישמית קשה, ייערך ביום השנה של הלילה ההוא [...]

לא כמתחנן עומד אני לפניכם. הצביעו כפי שהמצפון המוסרי מכתוב לכם. זכרו שהנושא איננו ישראל ואף לא הציונות. הנושא הוא המשך הקיום של ארגון זה, שנגרר על ידי קואליציה של עריצים וגזענים לדרגה הנמוכה ביותר של חוסר אמון. הצבעתה של כל משלחת תרשום בהיסטוריה את עמדת ארצה בקשר לאנטישמיות, גזענות ואנטי-יהודיות. אתם בעצמכם נושאים באחריות לעמדתכם בפני ההיסטוריה, כי כאלה תיראו בהיסטוריה.

אנו, העם היהודי, לא נשכח.

לגבינו, העם היהודי, זוהי אינה אלא אפיזודה חולפת בהיסטוריה ארוכה, עשירה ומלאה מאורעות. אנו שמים מבטחנו בהשגחה העליונה, בדתנו ובאמונתנו, במסורת המקודשת והנערצת שלנו, במאבקנו לקדמה חברתית וערכי אנוש ובעמנו, בכל מקום בו הוא נמצא. לגבינו, העם היהודי, משוללת הצעת החלטה זו, המבוססת על שנאה, שקר ובערות, כל ערך מוסרי וחוקי.

ואנו נתייחס אליה כך [...]

2. עזר ויצמן - נאום בפני הפרלמנט הגרמני, 16 בינואר 1996

[...] הזיכרון מצמצם את המרחקים. מאתיים דורות עברו מראשית תולדות עמי, והם דומים בעיני כימים אחדים. רק מאתיים דורות עברו מאז קם אדם ושמו אברהם ועזב את ארצו ואת מולדתו והלך אל הארץ שהיום היא ארצי. רק מאתיים דורות עברו מיום שקנה אברהם את מערת המכפלה בעיר חברון ועד הסכסוכים הרצחניים המתרחשים בה בדורי. רק מאה וחמישים דורות עברו מעמוד האש של יציאת מצרים ועד עמודי העשן של השואה. ואני, שנולדתי מזרעו של אברהם ובארצו של אברהם - הייתי בכולם [...].

נע ונד אנוכי, הולך בעקבי אבותיי. וכשם שאני מלווה אותם שם ובימים ההם, כך אבותיי מלווים אותי ועומדים אתי כאן ובזמן הזה. חדי העין ביניכם יוכלו להבחין בהם - פמליה של נביאים ואיכרים, מלכים ורבנים, אנשי מדע וחיילים, בעלי מלאכה ותינוקות של בית רבן. כאלה שמתו שבעי-ימים במיטתם, כאלה שעלו באש וכאלה שנפלו בחרב [...].

וכשם שאנחנו נתבעים, בכוחו של הזיכרון, להשתתף בכל יום ובכל אירוע של עברנו, כך אנחנו נתבעים, בכוחה של התקווה, להתבונן לכל יום ויום של עתידנו. הן רק במאה האחרונה טולטלנו בין מוות וחיים, בין ייאוש ותקווה, בין עקירה ושטילה. זאת המאה הנוראה של המוות, בה השמידו הנאצים ועוזריהם חלק גדול מאתנו בשואה, אבל היא גם המאה המסחררת של השיבה לחיים, של התקומה, של העצמאות, ובאחרונה - של הסיכוי לשלום.

3. מנחם בגין - נאום בעת חתימת הסכם השלום עם מצרים בווישינגטון, 26 במרס 1979

גבירותיי ורבותיי, זהו גם היום השלישי הגדול בחיי. היום הראשון היה ד' באייר תש"ח, כאשר הונף דגלנו, כאשר עצמאותנו הוכרזה בארץ אבותינו אחרי אלף שמונה מאות שבעים ושמונה שנים של פזורה, של רדיפות, של השמדה פיזית, נלחמנו למען שחרורנו - לבדנו ובעזרת השם יכולנו. היה זה אביב: אביב כזה לא יהיה לנו עוד.

היום השני היה כאשר ירושלים הייתה לעיר שחוברה לה יחדיו והאמיצים בחיילינו, הצנחנים, חיבקו בדמעות ונישקו את האבנים העתיקות של שארית הכותל שנועד להגן על מקום הבחירה לשכינה האלוהית. ליבותינו בכו עמם - בזכרנו.

"עומדות היו רגלינו בשעריך ירושלים, ירושלים הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו".

זה היום השלישי בחיי: חתמתי על חוזה שלום עם שכנתנו, עם מצרים. הלב עובר על גדותיו. האלוהים נתן לי כוח להינצל מאימי הנאצים ומחנה ריכוז סטאליני, וגם סכנות אחרות מסוימות: לעמוד במבחנים לא להירתע, לשמוע דברי גנאי מזרים - ומה שכואב יותר - מבני עמי ואפילו מירידיים קרובים. גם מעמד זה נשא פרי מסוים.

1. גולדה מאיר - נאום לרגל חקיקת חוק ביטוח לאומי בכנסת, 1951

כנסת נכבדה!

כבוד גדול הוא לי להגיש בשם ההמשלה את הצעת חוק הבטוח הלאומי תשי"ב, 1951. היום בו פותח כל בית מחוקקים בעולם את דיוניו בחוק הבטוח הסוציאלי הוא מאורע גדול בחיי כל מדינה, ומרשה אני לעצמי לומר כי שבעתיים גדול המאורע במדינתנו הצעירה. וזכות גדולה היא לכנסת שכבר בשנה הרביעית לעצמאותנו ניגשת היא לדון בחוק הראשון במערכת החוקים לביטוח סוציאלי.

השאיפה לחיי חברה מתוקנים ציינה את האומה העברית מראשית הופעתה על במת ההיסטוריה, ולהט נביאיה למען הרש והאלמנה הטביעו את חותמם על התפתחותה של התרבות האנושית.

מניחי היסודות של הציונות, ובראשם החוזה של מדינת ישראל זאת הרצל, וגם אלה שהניחו את יסודות המדינה על אדמת הארץ, קשרו את תקומתנו המדינית עם יסודות של צדק חברתי.

בראשית דרכה של תנועת הפועלים בארץ הונח העיקרון של עזרה הדדית ודאגה לחלש. זה הפך ליסוד היסודות של הסתדרות העובדים. ובתקופה ארוכה של משטר זה, שהתנכר לצרכים יסודיים של היישוב העברי, נבנתה על ידי ההסתדרות רשת ענפה של מוסדות לעזרה הדדית, קופת חולים, קרן נכות, קרן חוסר עבודה, דיור וכו'. לשלמות בשטח זה הגיעה ההתיישבות העובדת - הקבוצה והמושב, בה יודע האדם בטחון אבסולוטי, הניתן לו על ידי החברה בה הוא חי ולה הוא מקדיש את כוחותיו. גם חוגים אחרים פועלים ולא פועלים הקימו במשך הזמן מוסדות בריאות לדאגת חבריהם. אך ע"י קבלת חוק זה אנו עוברים ממסגרת התנדבותית למסגרת מחייבת.

אשרינו שזכינו להיות חברי כנסת של מדינת ישראל, ואשרינו שכזאת היא הכנסת הרואה צורך בחוק זה גם כאשר מדינתנו שקועה בבעיות רבות וקשות.

2. זלמן שז"ר - נאום בתערוכת התחיבב בבית לסיין, ינואר 1971

ואל חזון העצמאות, שהיה כל הזמן לנגד עיני העם היהודי, הוסיפה ההסתדרות דבר, שהוא מאוד לא פופולארי ועליו דובר: השאיפה לחיי צדק. צדק קראנו לכך, ושם אחר אין לנו כדי לבטא את ייחודה של ההסתדרות, וגם עכשיו איני מתבייש לקרוא לזה צדק. אמרנו שאנו רוצים מדינה אשר צדק ילין בה, וחינכנו דור הדוגל בשאיפה זאת, וזה שייחד את ההסתדרות בתנועת הפועלים בעולם כולו: מכאן כוחה ושיעור קומתה של תנועת

הפועלים שלנו.

המושג "צדק" משתנה תמיד לפי נסיבות הזמן: פעם הייתה זו מלחמה על הגבלת שעות העבודה, ופעם הייתה זו מלחמה על הרמת השכר: פעם על שוויון ועל אי ניצול אדם את רעהו, ופעם על שוויון זכות בבחירות להנהגת המדינה. אבל גם אחרי שזכינו וקמה המדינה, יש עוד צורך לשאוף כי היא תהיה קריה נאמנה, אשר צדק ילין בה. נחוץ שעשוקי הצדק ירגישו כי ההסתדרות היא משענתם, וכי יש חבר אנשים במדינה הלוחמים על חברה צודקת. מה שנפשנו חיפשה במשטר הסוציאליסטי, היה שלטון הצדק במדינה.

3. מנחם בגין - נאום על מפעל שיקום השכונות, ישיבת הממשלה ב-25 באוקטובר 1982

[...] אבל מאז באנו לציונות ולחמנו על הקמת מדינה משלנו, שצריכה להיות מופת לעמים אחרים, אמרנו שהיא גם צריכה להבטיח לכל אדם באשר הוא אדם, את המינימום ההוגן. "המינימום ההוגן" הוא מושג יחסי והוא תלוי במושגי התקופה. מה שהיה במאה ה-19 הוגן, אינו הוגן במאה ה-20, ומה שהיה הוגן בתקופה שבין שתי מלחמות העולם, איננו הוגן היום. אנו פחות או יותר יודעים מה הוגן היום. אנו גם יכולים לבדוק ולהטות אוזן קשבת לאחינו. אנו יודעים מהו המינימום ההוגן במדינת ישראל. ואם יש ירידה מתחת לאותו מינימום, כבר נוצרת הרגשת קיפוח, כבר נשמעות תלונות - וכולן מוצדקות. אני אומר זאת במפורש. מי שירצה לעשות, ממה שאני אומר עכשיו, דברי הסתה, יבושם לו. אני עומד על דעתי. אני חושב שאני אומר דברים צודקים. אני לא אירתע מפני שום הסתה ולא אגוד מפני איש. ירידה מתחת למינימום יוצרת עוול, בעיקר כשאחרים חיים, במידה רבה, מעל למינימום. זהו עוול לא רק אובייקטיבי, אלא סובייקטיבי, אשר יוצר רגשות שאחר כך קשה להשתלט עליהם.

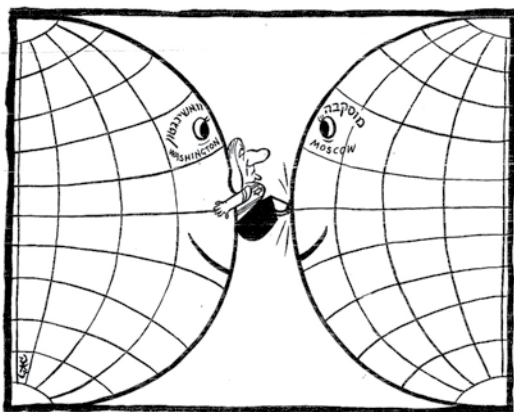
[...] אני בעד גישה חברתית, מקורית, אמיתית שלנו - ליברליזם, אך לא הפקרת האדם. אנו אומרים: בלעדי חרות אין טעם לחיים, אך דאגה לחיים פירושה הדבר שאנו לא יכולים לדאוג שלכל אדם יהיה בבנק חצי מיליון דולר, אך אנו יכולים לדאוג שלכל אדם יהיה דיור הראוי לבן-תרבות, תהיה לו עבודה, שיוכל לקיים את בני משפחתו, יהיה לו חינוך יסודי שאותו יוכל להעניק לילדיו, יהיה לו ביטוח בריאות כך שלא ייזרק לרחוב כשהיה חולה, ויהיה לו גם ביגוד ראוי לשמו, שלא יתהלך בסחבות. אלה חמשת המ"מים המפורסמים של ז'בוטינסקי, שאנו קיבלנו אותם ככוכב מדריך, וצריך תמיד להתאים אותם לתקופות. בדרך זו צריך ללכת, כדי לפתור באופן מתמיד בעיות חברתיות.

ההתבוננות במציאות חברתית דרך עיניהם של יוצרים יוצרת חיבור נוסף של התלמידים לנושא הנלמד. אנחנו מציעים כאן שלוש דרכי יצירה שבאמצעותן היוצר מביע את דעתו על האובייקט או על הנושא המדובר: קריקטורות, ציורים ומיצגים על גבי שטרות כסף. לצורך דיון המבוסס על ניתוח סוגים אלה יש צורך להבחין ביניהם. **הקריקטורה** היא צורת **ביטוי אישית** המביעה, בדרך כלל, מסר אירוני על מעשים במציאות או על אופיים של מושאי הקריקטורה. כמעט תמיד יש ממד של הגזמה בקריקטורה, בעיקר על ידי הבלטת קווי גוף מיוחדים ללא התאמה למציאות. בדומה לקריקטורות, **הציורים המופיעים בחוברת** צוירו בידי אמנים, המשלבים ביצירתם הבעת אמפתיה לדמויות עם אמירות ביקורתיות. להבדיל משני ביטויים אלה, **שטרות כסף בישראל** כוללים איור של דמות ופרטים נוספים הקשורים לה, אבל ללא הגזמה. השטרות הם חלק ממיזם הנצחה, ולכן יוצריהם מכוונים לקונסנזוס ולא לוויכוח. עם זאת, קשה מאוד בחברה הישראלית של שנת 2011 למצוא נושאים שאינם במחלוקת. **חשוב לציין**, פעילות זו אינה עומדת בפני עצמה; היא יכולה להיות חלק מפעילות יותר רחבה הכוללת היכרות עם דמות או עם כמה דמויות.

מטרת הפעילות: הצגת דילמות הנוגעות לדרכם של ראשי ממשלה ושל נשיאים באמצעות ציורים, קריקטורות ושטרות כסף.

פעילות חינוכית המבוססת על עיון בקריקטורות

התלמידים יקבלו קריקטורות של אישים שונים. לכל קריקטורה מצורף רקע היסטורי. המשימה המוטלת על התלמידים - להציג בפני הכיתה את המסר של המאייר.

זאב – יעקב פרקש. אוסף זאב, המוזיאון הישראלי לקריקטורה ולקומיקס, חולון.

קריקטורה 1 - גולדה מאיר (19 במאי 1969)
 בשנת 1969 נערכו שיחות בין ארצות הברית לברית המועצות במטרה להגיע להסכם בין ישראל למדינות הערביות. ממשלת ישראל חששה שייכפה עליה הסכם ללא הסכמתה. מהו המסר של המאייר זאב?

קריקטורה 2 - מנחם בגין (18 בנובמבר 1977)

בחודש נובמבר 1977 פורסם כי נשיא מצרים, אנואר סאדאת, יבוא לביקור היסטורי בירושלים לאחר 29 שנות מלחמה. ראש הממשלה היה אז מנחם בגין. ביקור זה פתח תהליך שלום בין ישראל למצרים. נשיא סוריה חאפז אל-אסד לא היה שותף לתהליך זה. מהו המסר של המאייר זאב? עם מי מהדמויות הוא מזדהה? (מימין - דמותו של נשיא סוריה, חאפז אל-אסד, במרכז - נשיא מצרים, אנואר סאדאת, ומשמאל - ראש ממשלת ישראל, מנחם בגין). את מי הוא מציג באופן נלעג?

זאב – יעקב פרקש. אוסף זאב, המוזיאון הישראלי לקריקטורה ולקומיקס, חולון.

קריקטורה 3 - יצחק רבין (30 באוגוסט 1993)

בחודש אוגוסט 1993 נודע בציבור שהתנהל משא ומתן חשאי בין ישראל לאש"ף (הארגון המייצג את העם הפלסטיני). ראש הממשלה היה אז יצחק רבין, ובמסגרת ההסכם שנחתם הייתה הרשות הפלסטינית (שמנהיגה היה יאסר ערפאת) אמורה לקבל מישראל את רצועת עזה. מה רצה המאייר זאב לומר למתבונן? חשבו על הסיפור 'דירה להשכיר'.

זאב – יעקב פרקש. אוסף זאב, המוזיאון הישראלי לקריקטורה ולקומיקס, חולון.

פעילות חינוכית המבוססת על שטרות כסף שמנפיק בנק ישראל
 שטר הנושא את דמותו של הנשיא השני של מדינת ישראל, יצחק בן-צבי.

אילו רכיבים בחר מעצב השטר לשלב בשטר הנושא את דיוקנו של בן-צבי?

תמונה	מה התמונה מסמלת
הכפר פקיעין	

מה מסמלת כל תמונה על השטר? מהו המסר המועבר למשתמש בשטר?

משימה: התלמידים בוחרים דמות אחרת מתוך החוברת. הם מקבלים משימה לעצב שטר לדמות האחרת. הנחיות לתלמיד:

- ◀ חשבו אילו רכיבים מתולדות חייה של הדמות אפשר להפוך לתמונה או לציור.
- ◀ תכננו את עיצוב השטר - מה להבליט ומה להציב ברקע.
- ◀ קבעו מהו המסר התוכני המרכזי שאתם רוצים להביע בפני האדם המתבונן בשטר.

רשימת מרכזי מחקר ואתרי אינטרנט להרחבה

כללי

גנזך המדינה - מיזם מיוחד של הנצחת נשיאים וראשי ממשלה. אפשר למצוא בו מכתבים אישיים, נאומים ומאמרים:

<http://www.archives.gov.il/ArchiveGov/pirsumyginzach/memory>

אתר כנסת ישראל - מידע על נשיאי ישראל:

http://www.knesset.gov.il/president/heb/former_presidents_frame.htm

אתר 'אוסף ראשי ממשלה' - ציורים, מאמרים ומידע על ראשי הממשלה:

<http://www.politicart.co.il>

סדרת הטלוויזיה החינוכית 'הכל אנשים' - פרקים על דוד בן-גוריון ועל לוי אשכול:

<http://www.23tv.co.il/230-he/Tachi.aspx>

אתרים מיוחדים לאישים

המכון למורשת בן-גוריון - מידע, הפעלות לתלמידים וחומרי לימוד מעובדים:

www.bgh.org.il

העמותה להנצחת משה שרת - 'משה שרת ומורשתו' - נאומים, מאמרים ופרשנות:

www.sharett.org.il

העמותה להנצחת גולדה מאיר - הפעלות לתלמידים, מאמרים ונאומים:

<http://www.golda.gov.il/archive/home/he/100.html>

מרכז רבין לחקר ישראל - חומרי לימוד, מוזיאון ומחקרים שונים הקשורים לחברה הישראלית:

www.rabincenter.org.il

מרכז מנחם בגין - חומרי לימוד, מחלקה חינוכית, נאומים ומאמרים:

www.begincenter.org.il

מכון יד בן-צבי:

www.ybz.org.il

העמותה לזכר חיים הרצוג - מאמרים, נאומים, מחקרים ותמונות:

<http://www.chaimherzog.org.il/hebrew/index2.html>